https://archive.org/details/bk1496/page/n0/mode/1up

1917-07 & 08 -Kadva Vijay (1496)

All Items on https://archive.org/details/realpatidar

Full Library on https://realpatidar.com/library

Registered No. B. 708.

॥ श्री उमादेव्याः कृपास्तु ॥

કડવા વિજય.

પુસ્તક ૧૦ મું. જુલાઈ-ઑગષ્ટ સને ૧૯૧૭. અંક ૭-૮.

परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते
सजातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिम् ॥

પરિવર્તન પામતા સંસારમાં મૃત્યુ પામેલો કોણ જન્મતો નથી.
તેજ ખરો જન્મે છે કે જેના જન્મથી સ્વવંશ-જ્ઞાતિ-
ઉન્નતિને પામે છે.

અધિપતિ,
પટેલ મોતીલાલ કાળીદાસ,
શ્રી સત્યનારાયણ પ્રી. પ્રેસના માલીક-અમદાવાદ.

પ્રકાશક,
પટેલ મોતીલાલ કાળીદાસ.
શ્રી સત્યનારાયણ પ્રી. પ્રેસના માલીક-અમદાવાદ.

પત્રવ્યવહારનું સરનામું-પુરૂષોત્તમ લલ્લુભાઇ પરિખ.
કડવા વિજય ઑફીસ.
હાજાપટેલની પોળમાં ખારાકુવાની પોળ નં. ૧૪૪૭—અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સાથે રૂ. ૧-૪-૦.

Printed by the Editor at his Satyanarayan Printing Press.
Near Civil Hospital, Panabhai's Vadi—AHMEDABAD.

https://archive.org/details/bk1496/page/n1/mode/1up

Real Patidar Library

https://www.realpatidar.com/library

This book/literature/article/material may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is expressly forbidden.

The library does not give any warranty express or implied or make any representation that the contents will be complete or accurate or up to date. The library shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of this material.

Full terms and conditions of use: http://www.realpatidar.com

About Real Patidar books

Real Patidar's mission is to organize the information on Satpanth religion, which is a Nizari Ismaili sect of Shia branch of Islam, and to make it universally accessible and useful. Real Patidar Books helps readers discover the material on Satpanth online while helping authors and researchers in their studies. You can know more by visiting http://www.realpatidar.com

You can resize and move this box in any PDF Application like Adobe Acrobat Reader.

Use the Bookmarks facility in the PDF to directly go to the pages containing Highlights.

For Reference See Pages: 4.
For page numbers, see the page footer. Page numbers are in 'Page x of y' format

References by: RealPatidar.com - Created using: Create-D-File-Step2.pyw (v53)
Created on: 2026-05-02T16:21:26

https://archive.org/details/bk1496/page/n2/mode/1up

1917-07 & 08 -Kadva Vijay (1496)

Digitally signed by realpatidar.com
DN: cn=realpatidar.com, c=IN, o=realpatidar.com, email=mail@realpatidar.com
Reason: I have reviewed this document
Date: 2026.05.02 16:22:03 +05'30'

realpatidar.com

Registered No. B. 708.

॥ श्री उमादेव्याः कृपास्तु ॥

કડવા વિજય.

પુસ્તક ૧૦ મું. જુલાઈ-ઑગષ્ટ સને ૧૯૧૭. અંક ૭-૮.

परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते
सजातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिम् ॥

પરિવર્તન પામતા સંસારમાં મૃત્યુ પામેલો કોણ જન્મતો નથી.
તેજ ખરો જન્મે છે કે જેના જન્મથી સ્વવંશ-જ્ઞાતિ-
ઉન્નતિને પામે છે.

અધિપતિ,
પટેલ મોતીલાલ કાળીદાસ,
શ્રી સત્યનારાયણ પ્રી. પ્રેસના માલીક-અમદાવાદ.

પ્રકાશક,
પટેલ મોતીલાલ કાળીદાસ.
શ્રી સત્યનારાયણ પ્રી. પ્રેસના માલીક-અમદાવાદ.

પત્રવ્યવહારનું સરનામું-પુરૂષોત્તમ લલ્લુભાઇ પરિખ.
કડવા વિજય ઑફીસ.
હાજાપટેલની પોળમાં ખારાકુવાની પોળ નં. ૧૪૪૭—અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સાથે રૂ. ૧-૪-૦.

Printed by the Editor at his Satyanarayan Printing Press,
Near Civil Hospital, Panabhai's Vadi—AHMEDABAD.

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n3/mode/1up

realpatidar.com

અનુક્રમણિકા.

	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧.	પ્રભુ પ્રાર્થના તથા ગ્રાહકોને વિનંતિ.	૯૭
૨.	બન્ધુઓને બે બોલ.	૯૮
૩.	જુની લગ્નપદ્ધતિના જુઠા ફાયદાનું ખંડન.	૧૦૦
૪.	દશ વર્ષના યત્નના અંતે ને. ના. પાટડી દરબારશ્રીને પ્રાર્થના.	૧૦૯
૫.	તમાકુ મહાત્મ્ય....	૧૧૩
૬.	અધિકારે અધિક કર્તવ્યતા—કર્તવ્યભાર.	૧૧૭
૭.	હિંદુસ્તાનનો ખેડુત.	૧૨૧
૮.	અમારે કેવા ખેડુતો જોઇએ ?	૧૨૬
૯.	થતા સુધારકોને બે બોલ....	૧૨૭
૧૦.	સુધારાના આગેવાન છતાં બીજી સ્ત્રી કરનારની જુની સ્ત્રીનો વિલાપ. ...	૧૨૮

ખેતી માટે

પટેલના નોળીયા પંપો કુવામાંથી તથા નદીમાંથી ગમે તેટલી ઉંડાઇએથી પાણી ખેંચવામાં દરેક જાતના પંપો કરતાં સાદા મજબુત દુરસ્ત કરવાની કડાકુટ વગરના ઉપયોગી ફાયદાકારક અને દરરોજના ખર્ચમાં કરકસરીયા છે.

અને તે બળદથી, પાડાથી, ઉંટથી તેમજ સ્ટીમ એન્જીનથી તથા ઓઈલ એન્જીનથી પણ ચલાવી શકાય છે. બળદથી ચલાવો ત્યારે થોડા જોરે ઘણું પાણી આપે છે અને એન્જીનથી ચલાવો ત્યારે બીજા પંપો કરતાં અડધોઅડધ ઓછા હોર્સ પાવરથી ચાલે છે. કીં. રૂા. ૨૫૦ થી ૫૦૦. તે ઉપરાંત દરેક જાતના જુના તેમજ નવા ઓઇલ એન્જીનો કંટ્રાકટથી ખરીદી આપવામાં,—ફીટ કરી આપવામાં તથા રીપેર કરી આપવામાં આવે છે. વધુ ખુલાસા માટે ટપાલ ખર્ચ સારૂ અડધા આનાની ટીકીટ બીડી સુચીપત્ર (પ્રાઇસલીસ્ટ) મફત મંગાવી વાંચો અથવા રૂબરૂ મળો.

તા૦ ક૦ અમારે ત્યાં નવા ઉંચી કવોલેટીના ચામડાના પટા (બેલ્ટીંગ) કીફાયતે વેચાય છે. ભાવતાલ માટે પુછો.

અંબાલાલ એમ. પટેલની એન્જીનીયરીંગ કંપની.

ઠે. દરીયાપુર નાની સાલેપરી—અમદાવાદ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n4/mode/1up

realpatidar.com

કડવા વિજય

પુસ્તક ૧૦ મું. જુલાઇ, આગષ્ટ સને ૧૯૧૭. અંક ૭–૮

પ્રભુપ્રાર્થના.

असतोमासद्गमय । तमसोमाज्योतिर्गमय । मृत्योर्माऽमृतंगमय । आविरावीर्मएधिरुद्रं यत्तेदक्षिणं मूखं तेनमां पाहि नित्यम् ॥

હે સત્યનિધાન પ્રભો ! અસત્‌માંથી અમને સત્‌માં લઇ જાઓ, અંધકારમાંથી અમને જ્યોતિમાં લઇ જાઓ, હે પ્રભો ! તું જ્યોતિર્મય છે, તારૂં ધામ અંધકાર રહીત છે, હે અમૃત સ્વરૂપ ! મૃત્યુમાંથી અમને અમૃતમાં લઇ જાઓ, હે સ્વયંપ્રકાશ ! તું આપોઆપ અમારાં ચક્ષુ સમીપ પ્રકાશીત થા, હે પ્રભો ! છેવટે અમે એટલુંજ માગીએ છીએ કે તારા સુંદર સ્વરૂપના પ્રતાપે અમારૂ નિરંતર રક્ષણ કર.

(શીખરણી–કવી નાનાલાલ.)

અસત્યો માંહીથી, પ્રભુ પરમ સત્યે તું લઇ જા,
ઉંડા અંધારેથી, પ્રભુ પરમ તેજે તું લઈ જા;
મહા મૃત્યુમાંથી, અમૃત સમીપે નાથ લઈ જા,
તું હીણો હું છું તો, તુજ દરસનાં દાન દઈ જા.

ગ્રાહકોને વિનંતિ.

કડવા વિજય માસિકને આજકાલ કરતાં દશ વર્ષ થયાં છે. લગભગ છેલ્લાં ત્રણ વર્ષથી તેણે જાણે પોતાની સેવા ગ્રાહકોને નવેસરથી અર્પણ કરવા માંડી હોય તેમ ગણતાં પણ હજુ સુધી ગ્રાહકો તરફથી ચડેલાં લવાજમ આવ્યાં નથી. ધારાસર તો લવાજમ વર્ષની શરૂમાંજ ભરવું જોઇએ, પરંતુ આપણી સાંકડી ને શંકાશીલ મનોવૃત્તિથી શરૂમાં લવાજમ ભરવાની ઉદારનીતિ આપણે અંગીકાર કરતા નથી, પરંતુ પાંચ પાંચ વર્ષ થયાં માસિકની સેવા સ્વિકારનાર અને લવાજમ ભરવાની આતુર વિનંતિ વાંચનારને " લવાજમ ભરવાનું છે " તેવો ખ્યાલ પણ ન હોય તેવાં ગ્રાહકોની એક સંખ્યા પણ આપણા કડવા વિજયના રજીષ્ટરમાંથી જડી આવે છે. આટલો કડવો અનુભવ પણ જાણે માસિકના ચાલકોને માટે બસ ન હોય તેમ, ગ્રાહકોની મોટી સંખ્યા તરફથી હજુ ત્રણ ત્રણ વર્ષનાં લવાજમ પણ આવ્યાં નથી, અમે સમજી શકતા નથી કે અમારે આવી મોંઘવારીના ત્રણ ત્રણગણા ભાવમાં માસિક શી રીતે ચાલુ રાખવું ? અમારી નાસીપાસી તો એટલા માટે છે કે જ્ઞાતિના ભણ્યા ગણ્યા અને વિદ્વાન સુધારક પંક્તિના માણસો પણ આવા અપવાદથી બચતા નથી અને તેમની આવા પ્રકારની સુસ્તી ઉડતી નથી ત્યારે અન્ય સાધારણ બન્ધુઓને તો શો ઠપકો આપવો ?

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n5/mode/1up

This edition starts with Page 98.
There are no missing pages

realpatidar.com

ગ્રાહકોને અમારી નમ્ર પ્રાર્થના છે કે ચાલુ મોંઘવારીમાં અમે લવાજમ આવ્યા સિવાય કેમ કરીને ખર્ચ ચલાવતા હોઇશું તે મુશ્કેલીનો ખ્યાલ કરી લવાજમ તુરત મોકલી આપવા યા અમો વી. પી. કરીએ તે સ્વિકારવા કૃપા કરશો. કદાચ ગ્રાહક તરિકે ચાલુ રહેવા કોઈની ઇચ્છા ન હોય તો તેમણે કૃપા કરી પત્રથી સુચના કરવી યા અંક ટપાલવાળા પાસેથી ન લેતાં તેને પાછો મોકલવો. પરંતુ અમને ખાતરી છે કે માસિક પાછાં મોકલવાનો બનાવ હવે ત્રણ ત્રણ વર્ષે નહિ બને અને લવાજમ મોકલવાની ઉદારતા ગ્રાહક બન્ધુઓ જરૂર બતાવશે.

તંત્રી.

—[*]—

બન્ધુઓને બે બોલ.

અરે મહાસતી ઉમાના સુપુત્રો! શું આપણે તે આપણી કુલદેવીના સાચા કુલદિપક પુત્ર તરિકે પંકાવા લાયક છીએ? અફસોસ, ના, બિલકુલ નહિ. પરમ શ્રેયસ્કર ભગવાન શંકરનાં શક્તિ મહા માયા ઉમા સતી કયાં અને કયાં આપણી આજકાલની અજ્ઞાન અવસ્થા. આપણામાં પ્રવેશેલા નઠારા રિવાજોથી આપણું દ્વિજ તેજ આપણે હાથે એવું તો ઝાંખુ થઈ ગયું છે કે પરને તો તેની પ્રતીતિ પણ ભાગ્યેજ પડે. દુનીઆં આખી આજે વિજળીના વેગે આગળ વધવા યત્ન આદરી રહી છે, પોતપોતાની શ્રેષ્ટતા સંપાદન કરવા શીર સાટે પ્રયાસ કરી રહી છે, તેમાં કોણ માણસ, કોણ જ્ઞાતિ, કોણ દેશ, કોણ રાજ્ય પ્રજા સર્વ પોતપોતાનું ગૌરવ, જે ખોયું છે તે પાછું મેળવી અન્ય પ્રજાની હરોળમાં ઉભા રહેવા મથે છે. જો ગૌરવ છે તો તેને પ્રથમ પંક્તિપર લાવી ચિરકાલ ટકાવવા મથે છે. ત્યારે દેશમાં આપણી શું સ્થિતિ છે? પ્રયાસ દશ વર્ષથી ચાલુ છે, પણ નિઃસ્હાય રગસીયા ગાડા પેઠે મંદ મંદ ગતીથી આપણે ચાલીએ છીએ. આગેવાનો મહામંદ ને બિલકુલ બેદરકાર બની માત્ર નામને ખાતર નામ નોંધાવી જોઈ રહ્યા છે, તેઓ પોતાની જાતનું ને પોતાનાં પુત્ર પુત્રી ને ઘરનું ભલું કરવા જેટલા મથે છે ને ચિંન્તા રાખે છે તેટલી ચિંતા, તેઓ જેમાં જેમાં આગેવાન છે, તેમાં નથી રાખતા એવું અમને જણાય છે.

પ્રશ્ન એ થાય છે કે હાલ ઉન્નતિ સાધવાના જમાનામાં આપણે કયાં છીએ? શું કરીએ છીએ? તેનો વિચાર કરવો જરૂરી છે. જો હાલ આપણે પ્રયત્નમાં મંદ રહીશું તો જરૂર આપણે દીર્ઘકાલ પર્યંત પાછળ પડી રહીશું. પ્રભુની એવી ઇચ્છા છે કે "દરેક જીવ જંતુએ આગળજ વધવું." આ સત્ય સિદ્ધાંતને સ્વાભાવિક રીતેજ અનુસરતાં કુદરતી રીતેજ પ્રાણી માત્રને ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવા તરફ પ્રેરણા થઈ રહી છે અને તેજ નિયમે પ્રાણીમાત્ર-જીવજંતુ અહોનીશ પ્રયત્ન કરે જાય છે. ત્યારે શું આપણે આપણી કુલદેવીની કુખને દિપાવીએ અને આપણો જન્મસિદ્ધ ઉત્તમ દરજ્જો જાળવીએ તેવો યત્ન નથી કરતા? ના. ત્યારે શું આપણે નિષ્ક્રીય બેસી રહીએ છીએ? ના. પ્રયત્ન કરતાં કરતાં તો મરી મટીએ છીએ (માત્ર નવા વિચારના યુવકો) પણ તે બધુ લોટમાં લીંડુ છે, ધળપર લીંપણુ છે, જ્ઞાતિનો મોટો ભાગ ઉંધે ચીલે ચડી ગયો છે ને તેથી સુધારાવાળાના સઘળા પ્રયત્ન "પથ્થરપર પાણી" જેવા છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n6/mode/1up

realpatidar.com

બન્ધુઓ ! જ્યારે કીટ પતંગાદિ જીવો પોતાનું શ્રેય સાધવા મથે છે તો આપણું શ્રેય આપણે નથી કરવું ? કોણે ના કહી ? ઘણુંય કરવું છે. જો ખરેખર તેમજ હોય તો મારા ભોળા બન્ધુઓ ! આપણે જેટલી લાગણી આપણા ખાનગી હીત માટે રાખીએ છીએ, તેટલીજ, બલ્કે તેથી પણ ઘણી વધારે આપણે આપણી જ્ઞાતિ માટે રાખવી જોઈએ. આપણે આપણો ક્ષણિક સ્વાર્થ તજી આપણું ચિરકાલ ટકે તેવું શ્રેય સાધવા આપણી જ્ઞાતિના વૈરાટ સ્વરૂપને લાગુ પડેલ દોષ, તેની ચીકીત્સા, નિદાન વગેરે પછી તેના આરોગ્ય માટે વિધવિધ પ્રકારના દરદીને રૂચે તેવી ઉત્તમ દવાઓ–પ્રયોગો બતાવનાર, સાચા રસ્તે દોરનાર વૈદરાજ કડવા વિજયને પુરેપુરૂ વાંચી અને વિચારવું જોઇએ.

મહિનો થયો, ટપાલવાળો આવીને આપને આંગણે કડવા વિજય નાંખી ગયો, પરબીડીઉ તોડી ઝટપટ પાનાં ફેરવવા માંડયાં, મોટા અક્ષરનાં મથાળાં વાંચ્યાં, બધાં પાનાં ફેરવી રહ્યા. ઠીક લ્યો કાંઇ નવીન નથી. કહી નાંખી દીધું, બન્ધુઓ ! જરા તો વિચાર કરો કે આ છાપી છાપીને પાનાં ભર્યાં છે તે અંદર શું છે ? એમ ઉપર ઉપરથી ન જુઓ તેના લખનારે જે મહેનત લઇ પોતાનો અનુભવ એકઠો કરી, જેમ એક ઉસ્તાદ પાકશાસ્ત્રી વિધવિધ પ્રકારનાં પકવાન્ન તૈયાર કરી થાળમાં પીરસે તેમ તમારી સમક્ષ રજુ કર્યાં છે પરંતુ જમનારને શી ખબર પડે કે રાંધનારની આંખોમાં કેટલો ધુમાડો ગયો હશે ને તેને તૈયાર કરતાં કેટલી તકલીફ પડી હશે.

એ પ્રમાણે અધુરા જ્ઞાનથી આમ તેનો આપ અનાદર કરી જરાપણ ઉપયોગ સરખો ન કરો, તો પછી આ મહેનતનું ફળ શું ? જો વાંચતાં તમને તેના લેખકની ગેર સમજ યા કાંઇ નવું સુચવવા જેવું જણાય તો સુખેથી સુચના કરો. હોય ! તંત્રી મંત્રી પણ માણુસ છે, કાંઇ પરમેશ્વર નથી. આ દશ દશ વર્ષથી જે મહેનતનું મંડાણ કર્યું છે, તેમાં જરા જુઓ તો ખરા કે, તમને કાંઈ તારણ જણાય છે કે પછી આ લખનારાને લત પડી છે તે આ અંધારાનો ઉદધી ઉલેચી રહ્યો છે ?

હું પણ વાંચન પ્રતિ પહેલાં આપની માફક અણગમો ધરાવતો હતો પણ મારા સ્વાર્થની વાતો–જ્ઞાતિના નઠારા રિવાજોનું આબેહુબ ચિત્ર, તેનાથી બચવાના ઉપાયો વગેરે વાંચવા માંડયા પછી એટલી હદ સુધી મને તેનો શોખ લાગ્યો કે રોજ કાંઇને કાંઇ વાંચવા જોઈએજ. તમે કહેશો કે એમાં આપણું શું વળ્યું ? આપણે શું રળ્યા ? તમારામાં વગર નિશાળે, વગર કૉલેજે, વગર માસ્તર કે ગુરૂએ રોજ નવનવું જ્ઞાન આવશે. સેંકડો વર્ષ પર આ દુનીઆંથી દુર થઇ ગએલા શ્રીરામ, શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીશંકરાચાર્ય, શ્રીવલ્લભાચાર્ય આદિ પૂજ્યપાદના સત્સંગનો સાક્ષાતકાર થશે, અને આવું સ્હેજ પ્રાપ્ત કરેલું જ્ઞાન, તમને ગૃહસંસારમાં ઘણું કામ આવશે અને એજ રસ્તે આગળ શોખ વધતાં વધતાં એક દિવસ પ્રભુના પરમજ્ઞાનમય, પરમ શાંતિદા, ધાંમનાં દ્વાર સમીપે પહોંચવા ભાગ્યશાળી થશો, પછી શું વધારે લાભ બાકી રહ્યો ?

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n7/mode/1up

realpatidar.com

જુની લગ્નપદ્ધતિના જુઠા ફાયદાનું ખંડન.

(લેખક–દેશાઇ અમરસિંહ દેશાઇભાઇ આખ્યાનકાર—વીરમગામ.)

કડવા પાટીદાર જ્ઞાતિ રૂપ વૈરાટ સ્વરૂપના ભીન્ન ભીન્ન અંગોમાં આજે એક ઘણો મહત્વનો ગુંચવાડા ભરેલો પ્રશ્ન ચરચાઇ રહ્યો છે. જ્ઞાતિના દેશ પરત્વે જુદા જુદા વિભાગોમાં, ગોળમાં, જથામાં, દેવા લેવાના સામાન્ય વિભાગમાં આ સવાલ ઘણું અગત્યનું સ્થાન લઈ બેઠેલ છે અને જ્ઞાતિની ઉન્નતિ વા અવનતિ–ચડતી પડતી અને સુખી કીંવા દુઃખી સ્થિતિ પણ આજ પ્રશ્નના ફડચાપર ઘણોખરો આધાર રાખે છે. આવા મહત્વના પ્રશ્નની ઘણીવાર માસિકદ્વારા, સમાજદ્વારા અને મોટી મોટી જ્ઞાતિ સભાઓદ્વારા ચરચા ચાલી છે અને એવું સાબિત થઇ ચુકયું છે કે ક્ષત્રિય કડવા પાટીદાર જ્ઞાતિ આજે હીજ ગણાતી જ્ઞાતિઓમાં જે છેલ્લું પદ ભોગવી રહી છે તે માત્ર આજ અધમ રીવાજને લીધે છે. આજ નઠારા અને અધર્મી રિવાજથી જ્ઞાતિમાં ગરીબાઇ, અવિદ્યા (અભણપણું) અને દુઃખી દશા આવી ગઇ છે; છતાં પણ તે રિવાજથી એક ભાગને મનથી માની લીધેલી મહત્તા અને ફાયદો મળતો હોવાથી તે વિભાગના અજ્ઞાન દશાવસ–અભણ ખેડુતો તેના ફાયદા બતાવે છે અને જ્ઞાતિનો મોટો ભાગ વગડામાં રહેનાર, ઢોરોના સહવાસમાં જીવન ગુજારનાર અને સાથે બિલકુલ અભણ હોવાથી ચાલતુ ચાલવાદેવાની હેવાવાજો થઇ ગયો છે તેથી અજ્ઞાન આગેવાનો દોરે છે તેમ દોરવાઇ આ લગ્નપદ્ધતિને અનુસરવા હજુ પણ લલચાય છે. આખી આલમના પંડીતો, ધર્મશાસ્ત્રો અને વૈદકશાસ્ત્રો જ્યારે વરકન્યાને પુરતી યુવાનીમાં આવ્યા વિના પરણાવવાની મના કરે છે ત્યારે આ અજ્ઞાની માણસો ૪૦–૪૦ દિવસનાં ઓરભર્યાં બાળકોને પણ પરણાવી દેવાની જક કરે છે. અતિ અફસોસની વાત તો એ છે કે આ અધર્મયુક્ત રિવાજને તેઓ હજુ શંકરભગવાનનાં પટરાણી મહાસતી ઉમાની આજ્ઞાનો આધાર આપે છે. વધારામાં દુનીઆ ભરથી પ્રાણઘાતક ગણાયેલા બાળલગ્નના આવા રિવાજમાંથી પણ એ સત્તાના તરસ્યા આગેવાનો ફાયદા બતાવે છે અને મૂર્ખ માણસોને હાએ હા ભણાવે છે, તેથી આ સ્થળે તેમના તરફથી જણાવવામાં આવતા ફાયદાનું બનતી રીતે સવિસ્તર ખંડન કરવાનો લેખકનો ઉદ્દેશ છે. તેઓ તરફથી રજુ કરવામાં આવતા વાંધા નીચે મુજબ–

૧ આ લગ્નપ્રથા અમને માતાજી ઉમાએ બતાવી છે. આજ્ઞા કરી સૂચવી છે, માટે તેનાથી વિરૂદ્ધ લગ્નપદ્ધતિ અંગીકાર કરીએ તો માતાજી કોપાયમાન થાય અને અમારૂં એવાં લગ્ન કરનારનું અનિષ્ટ થાય.–

૨ અને હા, અમો ન્હાનાં ન્હાનાં બાળકો પરણાવીએ છીએ ખરા પણ તેમને મોટી ઉમ્મરે પુંખીએ છીએ એટલે જે બાળલગ્ન થાય છે તે લગ્ન નથી અને તેથી ધર્મશાસ્ત્ર, વૈદકશાસ્ત્ર કે ગાયકવાડ સરકારના ધારાશાસ્ત્ર (બાળલગ્ન પ્રતિબંધક નિબંધ) ને કાંઈ બાધ આવતો નથી.

૩ વળી આ નવ ને અગીઆર વર્ષના લાંબા અંતરે એકજ રાતે જેટલાં કુંવારાં હોય તે બધાંને પરણાવી દેવાનો જે રિવાજ અમારામાં છે તે બદલી જુદાં જુદાં સહુ સહુની અનુકુળતાએ વાણીઆ બ્રાહ્મણની માફક લગ્ન કરીએ તો અમો ગરીબ માણસોને વધુ ખર્ચ થઇ જાય. તેમજ—

realpatidar.com

૪ આ રિવાજ બદલવાથી કન્યાવિક્રય વધી પડે વગેરે, વગેરે.

https://archive.org/details/bk1496/page/n8/mode/1up

1917-07 & 08 -Kadva Vijay (1496)

realpatidar.com

વાંધાના ખુલાસા.

૧ પ્રથમ જે ઉમિયા માતાજીની આજ્ઞાના બ્હાનાને આગળ કરવામાં આવે છે, તે હવે ભણેલા કે નહિ ભણેલા કોઇના હૈયે બેસતું નથી. ભણેલાઓ વા ન ભણેલાઓ કહે છે કે આ કલીકાળમાં–હળાહળ કલીયુગમાં માતાજી આજ્ઞા ને સ્વપ્નાં આપે એ તે શે મનાય? અને તેની પ્રતિતી શી? એતો બિલકુલ મનાતું નથી ઉપરાંત જે મહાસતી ઉમાએ પોતાના પતિ ભગવાન શંકરને પરણવા ત્રીશ વર્ષ સુધી અડગ બ્રહ્મચર્ય પાળી તપ કર્યું હતું, તે દેવી ઉમા શાસ્ત્ર, સ્મૃતી અને આયુર્વેદની વિરૂદ્ધ આવાં ટેટા જેવાં બાળકો પરણાવી નાંખવાની આજ્ઞા આપે, એ અમારા અજ્ઞાન કણબીભાઇઓનાં જડાઇ ગયેલાં હૈયાં વિના અન્ય કોઇ માની શકે તેમ નથી. વળી માતાજીના બાંનાને આગળ કરવામાં પણ કોઇ ધાર્મિક વિધી નથી. હા લગ્નતીથી જાહેર કરવાનું કામ માતાજીના મંદીરમાં થાય છે ખરૂં, પણ એ કોઇ શાસ્ત્ર સંમત આપણા હિંદુધર્મની લગ્નપૈકી એક ક્રીયા નથી. તેનું રહસ્ય હું સમજાવું છું.

અસલમાં જ્યારે કણબીઓ ગુજરાતમાં આવ્યા ત્યારે વડનગર ને સિદ્ધપુર આસપાસ વસ્યા હતા. તેમણે ભેગા થઇ ઉંઝામાં પોતાની કુળદેવીનું મંદીર બાંધી ત્યાં માતાજીને પધરાવ્યાં ને તે સંસ્થાન જ્ઞાતિ સમસ્તની માલીકીનું અને સત્તા–વહીવટનું રાખી ત્યાં જ્ઞાતિની સભાઓ ભરીને જ્ઞાતિને લગતાં સઘળાં કામોનો ત્યાં નિર્ણય થતો. લગ્ન પણ સારૂ વર્ષ વગેરે જોઇને, તથા છોકરાં મોટાં મોટાં થયાં છે, તેની તપાસ કરીને પછી વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને બોલાવી સારૂ મુહુર્ત જોવરાવી, ચાર પાંચ તારીખો શોધી કાઢી, એકાદ નિશ્ચીત કરવા, તે સઘળી તીથીની ચીઠીઓ પોતાનાં કુળદેવી આગળ શ્રદ્ધાપૂર્વક મુકતા ને એક ઉપાડતાં જે તીથી આવે તે લગ્ન તીથી નક્કી ઠરાવતા. વર્ષોના જવા બાદ વસ્તિ વધી, દંઢાવ્ય તરફ તેમણે ફળદ્રુપ જમીન જોઇ આગળ વધવા માંડ્યું ને ગામ વસાવી ત્યાં સ્થાઇ થયા. પ્રથમ ઉંઝાની આસપાસ રહેતા અને હવે દુર ગયા ત્યારે જ્ઞાતિના સામાન્ય હિતના સવાલનો વિચાર કરવા તે બધા જ્યારે પોતાનાં કુલદેવીના મંદીરે ઉંઝે રિવાજ મુજબ એકઠા થતા ત્યારે જ્ઞાતિસ્વભાવ પ્રમાણે ઉંઝાના પટેલો તેમની ઉતારા વગેરેની ગોઠવણ કરતા ને બધા પટેલો એકઠા થઈ જ્ઞાતિને લગતા સામાન્ય સવાલનો ત્યાં નિવેડો કરતા. પરંતુ હવે જે ઉંઝાથી ઘણા છેટે વસ્યા હતા તેઓ કાંઇ ખાસ આ પ્રસંગે ઉંઝે આવતા નહિ ને જે નજીકના ભેગા થતા તે ઠરાવતા ને સહુને જાહેર કરતા.

આ બધું કરવા શામાટે ઉંઝામાં એકઠા થતા? શું માતાજીની આજ્ઞા હતી? યા સ્વપ્નું થતું? બીલકુલ તેમ નહીં પણ પ્રથમથી એ સ્થાનને પોતાના મુખ્ય સ્થાન તરીકે ગણી પોતાની કુળદેવીની સ્થાપના કરેલી ને અસલ વસવાટ ત્યાં આસપાસ હતો, તેથીજ તે જગાએ મળતા ને ત્યાં અનુકુળ જગાએ એટલે જ્ઞાતિ સમસ્તનું દેવસ્થાન, ધર્મશાળા વગેરેના આશ્રયે ત્યાંજ જમાવ કરતા. આજ કાલના લગ્ન કાઢવાનો હક આગળ ધરાવનારા પટેલોને કોઇ રીતે હક આપવામાં આવેલ નથી પણ તેઓ ત્યાં નજીકમાં ઉંઝામાં વસનારા હોવાથી સરભરામાં આગળ પડતો ભાગ તેઓ લે તે સ્વાભાવિક છે. આ પ્રમાણે માતાજીના મંદીરની અનુકુળ જગાએ બધા એકઠા મળવાથી, આવા આંધળા રિવાજને માતાજીનું કોઇ બંધન લાગુ થતું નથી. આજ પણ જ્યાં જ્યાં કણબીની વસ્તી છે, ત્યાં ત્યાં જ્ઞાતિ સમસ્તનું એકાદુ શીવાલય કે રામમંદીર–ઠાકરમંદીર હોય છે, ને તે જગાનો જ્ઞાતિના

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n9/mode/1up

realpatidar.com

માણસો સઘળા સારા માઠા પ્રસંગે ઉપયોગ કરે છે, છતાં તે જગા વિના અન્યત્ર કોઇ અગત્યના વિચારો કરવા ન મળાય એવું અનુંમાન કરવું ગેરવાજબી છે. આ ઉપરથી ઉંઝા વગેરેના આગેવાનો માતાજીનું જે બાનુ આગળ ધરે છે, તેમાં માત્ર વ્હેમ અને તેમના સ્વાર્થ સિવાય કાંઇ અન્ય વજુદવાળાં કારણો નથી તે સ્હેજ સમજી શકાય છે. લગ્નની પ્રથા બદલાય તો તેના તરફના આગેવાનોની મહત્તામાં ઉણપ આવે અને તે સિવાય લગ્ન કાઢવામાં ને તેનો બ્રાહ્મણો–લગ્નીઆદ્વારા ફેલાવો કરવામાં જે ખાંનગી સ્વાદ અને હીત સંભળાય છે તે નાબુદ થાય એ અંતરની બળતરા છે; માટે માતાજી લગ્ન આપે છે ને તેથી જુદી રીતે લગ્ન કરવાથી માતાજી નાખુશ થાય છે તે બંને વાતો કેવળ મિથ્યા, વ્હેમી અને અસત્ય છે. વળી એ તરફના પટેલો “ લગ્ન કાઢવાનો પોતાનો હક છે. ” એવું આગળ ધરી વારંવાર પોતાના તે હક વેચે છે યા તેના વગથી પૈસા પ્રાપ્ત કરતા સંભળાય છે. એથી સિદ્ધ થાય છે કે લગ્ન કાઢવામાં યા તેમાં ફેરફાર કરવામાં માતાજીને બિલકુલ સમ્બંધ નથી પણ કહેવાતા હકદારોના હક માટે તેઓ જ્ઞાતિની અજ્ઞાન દશાનો લાભ લેવા માતાજીનું બાનું બતાવે છે, સિવાય કુળદેવીને કોઇ સંભાળતુંય નથી.

છતાં દલીલને ખાતર માની લઇએ કે, માતાજીમાંથી નીકળેલાં લગ્ન જ્ઞાતિમાં માન્ય થવાં જોઇએ તો પણ માતાજીમાંથી તો લગ્ન કાઢવાનો હક ધરાવનારે ગત લગ્નસરામાં પાંચ પાંચ વર્ષનાં લગ્ન કાઢયાં હતાં. જે ટુંકી મુદતનાં લગ્નની યોજનાથી ગાયકવાડ સરકારના કાયદાની કલમ સચવાય ને જ્ઞાતિ બાળલગ્ન કરી દંડાઇ ન જાય, ઉપરાંત તે ટુંક મુદતનાં લગ્નથી અન્ય કોમોના સંબંધે એ કાયદાનો જેમ અમલ થાય છે તેમ કડવાજ્ઞાતિ માટે પણ એક સરખોજ અમલ કરવામાં આવે છતાં બિલકુલ અડચણ આવે નહિ, તેનો મુખ્ય વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો, છતાં ઉંધા માણસોએ ઉંધાઇ કરવામાં કચાસ રાખી નહોતી. આમાં માત્ર તે આગેવાનોના સ્વાર્થ, મમત્વ અને દુરાગ્રહ સિવાય કાંઇ નથી. અને તેથી તેઓ પોતાના હઠાગ્રહને લીધે અજ્ઞાન ખેડુત પ્રજાને અંધપરંપરાના અંધારા કુવામાં જમાના સુધી વધુને વધુ ઉતારી ઉંડાણમાં ગોંધી રાખવા માગે છે, એ ખરેખર આ જાગતા જ્યોત જમાનામાં ઘણુંજ ખેદજનક અને કડવાકણબી જેવી ઉત્તમ કૃષીકાર અને દેશની સાચી દોલત વધારનાર કોમના વિનાશનું ચિન્હ છે.

વળી જુની પદ્ધતિ તજી નવી પદ્ધતિએ લગ્ન કરનારપર કુલદેવી શ્રી ઉમા નાખુશ થાય અને તેથી તેમનો વિનાશ થાય. આ વાત બિલકુલ પાયા વિનાની છે. છુટાં લગ્ન કરી આ વાતનું પોકળ ખુલ્લું પાડનારાઓ ઘણા નીકળ્યા છે. ઘણાં છુટાં લગ્ન થયાં છે ને ૧૯૬૬ની સાલમાં તો ચૈત્ર વ. ૧૦થી અસાડ શુદી ૨ સુધી અવારનવાર સહુ સહુના સવડે ઘણા માણસોએ પોતાનાં ફરજંદનાં લગ્ન કર્યાં હતાં, તે સૌનાપર શું દેવી નાખુશ થયાં છે ? કાંઇ નહિ.

વાચકોને આ સમ્બંધમાં એક એવો અનુભવ થયો હશે કે, ગામદીઠ કેટલાક પંચાતીઆ પટેલો હોય છે, અને તેઓ પોતાના અજ્ઞાન ભાઇઓ પર પોતાની મોટાઇ, પટેલાઇ ને અધિકાર કાયમને માટે જાળવી રાખવાને મથે છે. ઘણા શોકની વાત છે કે એવા કેટલાક ગાયકવાડી મુખી–પોલીસપટેલોજ પોતાની સરકારના કાયદાની નેમને જાણી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n10/mode/1up

realpatidar.com

જોઇને ઉંધીવાળવા, સત્તાવિના પ્રતિનીધી બની, કાયદાના શુભ હેતુને સમજવા છતાં પણ લોકોને ઉંધા પાટા બંધાવે છે ને તેમની અજ્ઞાન દશા ચાલુ રહે તેવા અવળા રસ્તે તેમને ચડાવે છે.

આ વગેરે કારણોથી માતાજીના હુકમનું, ધર્મનું કે માતાજી નાખુશ થવાનું કોઇ પણ સબળ કારણ નથી તેવું ચોક્સ પુરવાર થાય છે. અને આ સિવાય આગળ પણ રજુ કરવામાં આવતાં બીજાં કારણોથી પણ ચોકસ ખાતરી થશે.

બીજું કારણ એવું આપવામાં આવે છે કે " અમારામાં મોટી ઉંમરે પુંખણું થતું હોવાથી તે ન્હાનાં ન્હાનાં બાળકોનાં લગ્ન નથી પણ પુંખણું થાય છે એજ લગ્ન છે, એટલે કાયદાનો આશય બરાબર પુંખણા વખતે સચવાય છે. "

હવે આ બાબતમાં પ્રથમ જોવાનું એ છે કે જે લગ્ન કરવામાં આવે છે, તે લગ્નથી જો વર કન્યા બંનેને એક બીજા ઉપર કાયદાસર કાંઇ હક કે જવાબદારી ઉત્પન્ન થતી હોય તો પછી કાયદાની દ્રષ્ટીએ બાળ વયમાં પરણાવેલાં બચ્ચાંનાં લગ્ન એ લગ્નજ ગણાય એ નિર્વિવાદ છે, અને છે પણ તેમજ. તપાસવાનું એ છે કે, એક ન્હાંના છોકરા છોકરીને પરણાવામાં આવે પછી તે છોકરો કે છોકરી જ્યારે મોટી ઉંમરનો (છોકરી મોટામાં મોટી ૧૧ વર્ષની અને છોકરો મોટામાં મોટો બાર વર્ષનો) થાય, તેના પુંખણા પહેલાં છોકરીનો બાપ, છોકરાની કે તેના વાલીની સંમતિ સિવાય તે પરણાવેલ છોકરીનાં કોઇ બીજા છોકરા સાથે લગ્ન કરી શકશે? અથવા છોકરો કે તેનો બાપ, તે છોકરી કે તેનાં વાલીની સંમતિ સિવાય ન્હાની ઉંમરમાં પરણી મજકુર છોકરીનો ત્યાગ કરી શકશે? જો તે પ્રમાણે કરવા છતાં કાયદાની દ્રષ્ટીએ કાંઇ ગુન્હો કે નુકશાનીની જવાબદારી ઉત્પન્ન થતી હોય તો, અલબત્ત આવી ઉંમરે કરવામાં આવેલાં લગ્ન, એ લગ્ન નથી, પરંતુ આ જ્ઞાતિમાં જે થાવતાં બાળકોનાં લગ્ન કરવામાં આવે છે, તે લગ્ન પુરાં કાયદાસરનાં ગણવા માટે પુંખણું થવાની કાયદાની દ્રષ્ટીએ આવશ્યકતા નથી; અથવા તે વીધી થયો ન હોય ત્યાં સુધી સદરહુ લગ્ન અપૂર્ણ પણ ગણાતાં નથી. જો આ પ્રમાણે પરણાવેલ કન્યા પુંખણું થયા પહેલાં વગર સંમતિએ પણ બીજાને પરણાવી દેવામાં આવે તો તે પ્રથમ પરણનાર વરની હયાતિમાં ફરી લગ્ન કર્યાનો ગુન્હો થાય છે, તેમજ આવી કન્યા લગ્નના હક પુરા કરાવવા કે ખોરાકી પોશાકી લેવા માટે કાયદેસર ફરીઆદ કરી શકે છે; તો પછી ન્હાનાં છોકરાં પરણાવવાં એ લગ્ન નથી, એમ કેમ કહી શકાય? આ રૂઢીના આગેવાનોને આ બાબતના સમ્બંધે માત્ર એકજ એ પ્રશ્ન પુછવામાં આવે કે ન્હાની ઉંમરની પરણાવેલ છોકરીને તેનો બાપ, વરની કે તેના વાલીની સંમતિ સિવાય બીજે પરણાવી દઈ શકે ખરો ? જો તેનો જવાબ નકારમાં આવે તો પછી તે સંપૂર્ણ લગ્નજ છે; અને વાત પણ એમજ છે કે આ પ્રમાણે બચપણમાં થયેલ પરણેતરવાળાં વર કન્યા એક બીજાની સંમતિ સિવાય કાયદેસર રીતે તથા રૂઢી પ્રમાણે પણ લગ્નની તે ગાંઠ તોડી શકતાં નથી, એટલે પુંખણાને ખરાં લગ્ન ગણવાની જે દલીલ આડી ધરવામાં આવે છે, એમ જે કહેવામાં આવે છે, તે તદ્દન ખોટી અને ગેરસમજુતી કરવા માટે છે. વળી મોટી ઉંમરે પુંખણાં કરવામાં આવે છે, તે પણ તદ્દન ખોટી ને માત્ર મોઢે કહેવા કે બાનુ બતાવવા જેવી વાત છે. કેટલાક પ્રસંગે તો લગ્ન કરવાની સાથે સાથેજ, પાછળથી પુખવાનું ખરચ બચાવવા, ન્હાંનાં ન્હાંનાં છોકરાંને પુંખી લેવામાં આવે છે અને સામાન્ય રીતે લેતાં વરની બાર વર્ષની વયમાં કે તે પહેલાં એકંદર પુખણું કરી લેવામાં

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n11/mode/1up

આવે છે; કે જે વખતે કન્યાની ઉંમર સમાન કે વરથી વર્ષે બે વર્ષે ન્હાની મોટી હોય છે. છોકરી રૂતુ ધર્મમાં–રજસ્વલા થાય ત્યાં સુધી તેને પુંખી ના હોય ને તે તેના બાપને ત્યાં રહી હોય એવો એક પણ દાખલો મળવો મુશ્કેલ છે, એટલે કે છોકરી રૂતુકાલમાં આવે તે પહેલાં પુંખણું થઈ જવું જોઈએ. આ બાબતને એ વાતથી ટેકો મળે છે કે જો છોડી પુંખણું થવા પહેલાં બાપને ઘેર રૂતુકાલમાં આવે તો તે તેના માબાપને એક મોટું કલંક-પાપ–એબ લાગે એમ ગણાય છે. અને સાંપ્રત સમયે અગીઆર, બાર કે વધુમાં વધુ તેર વર્ષની છોકરી રૂતુ ધર્મમાં આવે છે કે જે ચિન્હ માત્ર જુવાનીની શરૂઆત સુચવે છે. તેટલી ઉંમર પહેલાં જ્યારે પુંખણું થઈ જાય છે ત્યારે "મોટી ઉંમરે પુખણું થતું હોવાથી કાયદાના હેતુ સચવાય છે," એમ જે કહેવામાં આવે છે, તે તદ્દન અસત્ય સિવાય બીજું શું છે? ટુંકામાં તેમના કહેવા પ્રમાણે લેતાં જે ઉંમરે લગ્ન કરવામાં આવે છે, તે લગ્નજ નથી તો તેમાં લગ્ન અયોગ્ય–કવખતે કરવા–થવા દેવાની કાંઈ જરૂર નથી, અને જો પુંખણું થાય છે તેજ લગ્ન હોય તો પછી લગ્નવીધી કાયદાસરની યોગ્ય વયે કરવી જોઇએ, અને પુંખણા વખતે વર કન્યાની વય કાયદાસર હોઇ બંને વચ્ચે ચાર વર્ષનો તફાવત હોવો જોઇએ; પણ કાયદાનો અમલ ન થવા દેવા માટે આ એવી ખુબીભરી દલીલ ગોઠવી કાઢી છે કે જો ન્હાની ઉંમરના છોકરાના પરણેતર વખતે કાયદાનો અમલ કરવા જાય તો, તેના સામે એમ બચાવ લાવે છે કે "પુંખણું અમારે મોટી ઉંમરે થતું હોવાથી આ લગ્ન એ કાંઇ ખરાં લગ્ન નથી અને તેથી કાયદાનો હેતુ બરબાદ થતો નથી." અને જો પુંખણા વખતે કાયદાનો અમલ કરવા જાય તો, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે "આ વર કન્યાનાં લગ્ન તો ક્યારનાંય થઇ ગયાં છે, પુંખણાનો વીધી એ કાંઇ લગ્ન નથી" એટલે લગ્ન પ્રસંગે કીંવા પુંખણાના પ્રસંગે કાયદાનો અમલ થવામાં–આ પ્રકારની ભેદ ભરેલી, ગહન અને સામાન્ય બુદ્ધિના ખેડુતોથી સ્હેજમાં ન સમજી શકાય તેવી દલીલ આગળ ધરી છટકી જવા માગે છે, એવું સ્પષ્ટ સમજાય છે, એટલુંજ નહિ પણ કાયદા પ્રમાણે વરકન્યાની ઉંમર વચ્ચે જે ચાર વર્ષનો ઓછામાં ઓછો તફાવત રાખવો જોઇએ તે મુદ્દલ રહેતો નથી, કેમકે જ્યાં છેક બે મહિનાનાં બાળકોને પણ પરણાવી દેવામાં આવે ત્યાં કાયદાથી ઠરેલો વરકન્યા વચ્ચેનો ચાર વર્ષનો તફાવત નજ રહી શકે એ ખુલ્લું છે; અને એ રીતે જોતાં પણ બાળલગ્નના કાયદાનો હેતુ બિલકુલ સચવાતો નથી. હકીકત આ પ્રમાણે હોવાથી બાળલગ્નની ચાલતી એકતીથીની લગ્ન પ્રથાથી ફાયદો હોવાની આ બીજી દલીલ પણ પાયા વિનાની પુરવાર થાય છે.

ત્રીજું કારણ એવું આપવામાં આવે છે કે "લગ્નની ચાલતી પ્રથા બદલવાથી લગ્ન પ્રસંગનો ખર્ચ વધી જવા સંભવ છે.

આ દલીલના ટેકામાં કેવી રીતે ખર્ચ વધી જાય તેનો કાંઈ ખુલાસો તેઓ તરફથી કરવામાં આવતો નથી કે તપસીલ બતાવવામાં આવતી નથી. લગ્ન પ્રસંગે દરેક પોતપોતાની ગુંજાશ ઉપર ધ્યાન રાખીને ખર્ચ કરવો જોઇએ અને થાય છે પણ તેમજ; એટલે આવા પ્રસંગે કેટલો ખર્ચ કરવો તે દરેક માણસના ઘરની શક્તિપર હોઇ સહુ સહુની તે મરજીની વાત છે. ચાલતી પ્રથાના લગ્નમાં જેને ખર્ચ કરવો હોય છે તે હજારો–રૂપિયાનો ખર્ચ કરે છે અને જે માણસને થોડા ખર્ચે કામ કરવું હોય છે તે તેથી પણ ચલાવી શકે છે. તેજ પ્રમાણે realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n12/mode/1up

realpatidar.com

મોટી ઉંમરનાં વરકન્યાના પરણેતરમાં પણ થાય છે, તોપણ લગ્નની ચાલતી પ્રથા બદલાવવાથી એટલે કે લાયક ઉંમરે છોકરાંઓનાં લગ્ન કરવાથી ખર્ચ વધવાના બદલે ઘટે તેમ છે, તે એવી રીતે કે દશ અગીઆર વર્ષે આખી જ્ઞાતિમાં એકજ દિવસે લગ્ન હોવાથી વસ્તુમાત્રના ભાવ વધી જાય છે. જાંનોને પંદર વીશ દિવસ કે તેથી પણ વધારે મુદત રોકી જમણવાર રોજ કરવામાં આવે છે, લગ્ન વધાવવામાં અને જાનોમાંથી પ્રથમ જાન કોના વેવાઇની ગામમાં પેસે અને જાનને પહેલી વિદાયગીરી કોણ આપે અને પુરત તથા કર કરીઆવર આપવાની બાબતમાં એકજ સાથે લગ્ન હોવાથી મમત્વી પાટીદારો એક બીજાથી કોણસરસાઈ કરે તેના–મમત્વમાં ઘણો ખર્ચ કરી નાંખે છે. એ વગેરે બાબતોને બાજુપર રાખી માત્ર એટલોજ વિચાર કરીએ કે પ્રથમ જ્યારે દિકરીનાં લગ્ન કરવામાં આવે છે ત્યારે દિકરીના બાપના ઘેર જાન તેડાવે છે અને તેને ઉપર મુજબ પંદર દિવસ પોતાના ત્યાં રોકી દેખા-દેખી ગજાનો વિચાર બાજુપર રાખી બેહદ ખરચ કરવામાં આવે છે, ત્યાર પછીથી જ્યાં સુધી કન્યાને વોળાવાનો વખત આવે છે ત્યાં સુધીમાં જુદા જુદા પ્રસંગે ઘણી જાતની આપ લે, કર દાપામાં થાય છે, તે પછી જ્યારે પુખણું થાય છે ત્યારે પાછો જમાઇને તેનાં સગાં સબંધી સાથે પોતાના ઘેર તેડાવવામાં આવે છે અને તે પ્રસંગે ત્રણ ચાર દિવસ સઘળાંને રોકીને મેમાનગતી–ચાકરી ને પહેરાંમણી કરવામાં આવે છે અને આ છેલ્લા પ્રસંગે લગ્ન પ્રસંગ કરતાં બમણો અઢીગણો ખર્ચ કરવામાં આવે છે. તેજ પ્રમાણે વરનો બાપ પણ દિકરો પરણાવતી વખતે તથા તેના પુંખણા વખતે કપડાં લત્તાં, જમણ, કરીઆવર વગેરે વિધવિધ પ્રકારનાં ખરચ કરી બેવડા ખર્ચના બોજામાં ઉતરે છે અને આ પાછલો ખરચ કર્યા શિવાય ચાલતું નથી એટલે જો લાયક ઉંમરે વર કન્યાનાં વિધીપુર્વક લગ્ન કરી તેજ વખતે (વર કન્યા યોગ્ય વયનાં ને ચાર વર્ષના તફાવતનાં હોય તો) પુંખણું કરવામાં આવે તો વધારે ખરચ થવાને બદલે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેના ડબલ ખર્ચમાંથી બચી માત્ર એકજ વખતનો ખર્ચ થાય અને ન્હાનાં છોકરાં માત્ર રૂઢીના કારણસર પરણાવવામાં વગર ખપના ખર્ચનો બચાવ થાય એ નિઃશંક છે.

વળી જનસુખાકારીનાં જાહેર ખાતાંઓએ લાંબા અનુભવપરથી નક્કી કર્યું છે કે ઓરી, અછબડા, ઉટાંટીઓ, વરાધ, દાંત આવવા વગેરે વિધ વિધ પ્રકારના વ્યાધિથી પાંચ સાત વર્ષની ઉમ્મર થતાં થતાં ૧૦૦એ ૫૦ ટકા બાળકોનાં મરણ થાય છે, એનો વિચાર કરતાં કેટલું ખરચ સરેરાશ નકામું જાય તે પણ ધ્યાનમાં લેવા જેવું છે. વળી આ પ્રમાણે બચપણમાં પરણેલાં વરકન્યામાંથી જો જોડું ખંડીત થાય છે તો એક તદ્દન અજ્ઞાન બાળકીને રંડાપાની ગાળ ચોટે છે ને તેને ઉંમરે આવતાં બીજે ઠેકાણે નાતરૂ કરી વોળા-વવી પડે છે, એટલે મરનાર વરનું કુટુંબ તે કન્યાના કુટુંબ સાથે અને જે કુટુંબમાં તે નાતરે ગઈ હોય તે કુટુંબ સાથે ખાવા પીવા વગેરેનો કશો વ્યવહાર રાખતાં નથી. એ પ્રમાણે બાળલગ્નથી પરણેલ એક જોડી ખંડીત થતાં (જે સોએ લગભગ પચાસ ખંડીત થાય છે) જ્ઞાતિ માંહેનાં ત્રણ કુટુંબોમાં આપસ આપસ કુસંપ થાય છે, અને નવું ખર્ચ ઉભું થાય છે વગેરે વગેરે અનેક ગેર ફાયદા થાય છે. હવે આ રૂઢીથી ખર્ચ વધારે થાય છે ને જ્ઞાતિ ધોવાઈ જાય છે તે સાધારણ બુદ્ધિનો માણસ પણ સ્હેજ સમજી શકે તેમ છે એટલે " છુટાં લગ્નથી ખરચ વધારે થાય " એ વાત વણિક બુદ્ધિથી વિચારતાં બિલકુલ મગજમાં ઉતરતી નથી.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n13/mode/1up

realpatidar.com

ચોથું કારણ એ આપવામાં આવે છે કે, " લગ્નની જુની પદ્ધતિ બદલવાથી કન્યાવિક્રય થવાનો સંભવ છે "—

પરંતુ ન્હાંની ઉંમરનાં છોકરાં પરણાવવામાં ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે એવડો ખર્ચ થતો હોવાથી લગ્નની જે તારિખ, જુની રૂઢી મુજબ કાઢવામાં આવે છે, તે તારિખે ઘણા માણસો પોતાની દિકરીઓને કોઇ વરની સાથે પરણાવતા નથી પણ ફુલના દડા સાથે પરણાવી લગ્ન કર્યાનું માની લેછે. આ પ્રમાણે ફુલના દડા સાથે કરવામાં આવેલું લગ્ન, એ શાસ્ત્ર મુજબ લગ્ન નથી, તેમજ આ જ્ઞાતિ સિવાય આવું અકુદરતી અને જંગલી ધોરણ કોઇ પણ જ્ઞાતિમાં નથી. આ પ્રથાની શરૂઆત થવાનું કારણ તો એવું છે કે, જ્ઞાતિ રિવાજ મુજબ દશ અગીઆર વર્ષે લગ્નગાળો આવે છે અને તે વખતે કોઇ કન્યાને કમ ભાગ્યે ! વર મળે નહિ, અથવા લગ્નની તારિખે વિવાહ કરેલો વર મરી જાય કે કોઇ ખાસ પ્રસંગ બનવાથી કન્યાને પરણાવી શકાય તેમ ન હોય અને હવે પછી બીજી લગ્નસરા વખતે કન્યા એવડી મોટી થઇ જતી હોય કે કન્યાકાળ જતો રહે તેમ હોય તો, પછી શું કરવું ? આ મુસ્કેલીનો નિકાલ કરવા માટે સ્વાર્થી બ્રાહ્મણોએ ફુલના દડા સાથે કન્યા પરણાવવાનો હસવા યોગ્ય જંગલી રિવાજ દાખલ કરાવેલો, પરંતુ ન્હાની ઉંમરનાં વર કન્યાનાં મરણથી કરેલો ખર્ચ બરબાદ થતો હોવાથી, પુંખણા સુધીમાં આપ લેના કેટલાક વાંધા વચકા પડતા હોવાથી, પુંખણા વખતે વળી નવું ખર્ચ કરવું પડતું હોવાથી, ન્હાંનાં બાળકો પરણાવતાં ગુંણ કે વય વગેરેનો વિચાર બાજુ પર રહેવાથી ઘણાં કજોડાં થતાં હોવાથી, બીજી સ્ત્રીઓ કરવાનો ભય હોવાથી અને અંતે છુટા છેડા થતા હોવાથી, પ્રથમ લગ્ન વખતે અને પછી પુંખણા વખતે કરેલ ખર્ચ માંથે પડે છે ને ફરી નવું ખર્ચ કરવું પડતું હોવાથી એ વગેરે વિધ વિધ પ્રકારનાં વ્યવહારૂ અનુભવ સિદ્ધ કારણો વધતાં જવાથી દિનપ્રતિદિન દર લગ્નસરામાં ફુલના દડા કરવાનો રિવાજ બેસુમાર વધવા લાગ્યો છે, તેના પરિણામે ઘણી કન્યાઓ ફુલના દડે પરણી લગભગ કુંવારી રાખવામાં આવે છે અને તેથી એકજ મુકરર તારિખે લગ્ન હોવાથી કન્યાઓની અછત સામાન્ય થતાં પછી પુત્રોને પરણાવવાજ જોઇએ એવી માન્યતાવાળાં મા બાપો પૈસાની આપ લે છુપી છુપી કરે છે. ન્હાનપણમાં કન્યા પરણાવવાની અનેક આફતોથી સારી રીતે માહિત થયેલ કન્યાઓ કુંવારી રાખનારાં માબાપોની સંખ્યા વધતી જાય છે તેમ તેમ કન્યાવિક્રય વધવા લાગ્યો છે. ત્યાર બાદ નેં૦ ના૦ શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારે "બાળલગ્ન પ્રતિબંધક નિબંધ" નામનો બાળલગ્ન અટકાવવા કાયદો ઘડયો. એટલે ઉપર જણાવેલાં અનેક કારણો સાથે તે કાયદાના અમલમાંથી પણ બચી જવા લોકોએ ફુલના દડા વધારે પ્રમાણમાં કરવા માંડયા, કેમકે ફુલના દડાનાં લગ્નને સદરહુ કાયદો મના કરતો નથી. વસ્તુ સ્થિતિ આ પ્રમાણે હોવાથી દર લગ્નસરા વખતે કન્યા પરણાવનારની અછત વધતી ગઇ અને છોકરાનાં માબાપને છોકરા કુંવારા રહે તો આબરૂ જવાનો મિથ્યા ભય હોવાથી તેઓ છુપા છુપા પૈસા આપી કન્યાઓ મેળવવા લાગ્યા અને એ રીતે કન્યાવિક્રય વધવા પામ્યો. અલબત્ત આ પ્રમાણે ફુલના દડા સાથે લગ્ન કરી કાયદામાં જણાવેલ ઉંમર પુરી થયા બાદ વરકન્યાનું પુંખણું કરવામાં આવતું હોત તો એક નહિ તો બીજી રીતે પણ કાયદાનો હેતુ પાર પડત, પણ તેમ થતું નથી. આવી રીતે ફુલના દડા સાથે પરણાવેલ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n14/mode/1up

1917-07 & 08 -Kadva Vijay (1496)

realpatidar.com

કન્યાનું પછી જ્યારે પોતાને અનુકુળતા આવે ત્યારે પરંતુ કાયદામાં બતાવેલ ઉંમર પહેલાં પ્રસંગ પ્રમાણે પૈસા લઇને કે કવચિત પૈસા લીધા વિના વોળાવી પુંખણું કરાવી દે છે, જેથી આવા પુંખણુના વિધી વખતે (લગ્નવેળા) આવી રીતે લગ્ન કરનારને કાયદો કાંઇ કરી શકતો નથી, કારણ કે કન્યાનો ફુલનો દડો કરવામાં આવે, તે પ્રસંગે કાયદાનો અમલ કરવામાં આવે તો " ફુલનો દડો એ સાંજ્ઞિક લગ્ન" હોવાથી તેને બાધ નથી એમ જણાવી બચાવ થઇ શકે છે. અને તેવી કન્યાનું પુંખણું કરાવતાં જો કાયદાનો અમલ કરવામાં આવે તો, પુંખણું એ કાંઇ લગ્ન નથી પણ કન્યાને માત્ર વરના ઘરે વોળાવવાનો એક વીધી છે જેનો કાયદામાં કાંઇ બાધ નથી કે પ્રતિબંધ નથી, એમ કહી બચાવ કરી શકાય છે. આ પ્રમાણે એમાંથી એકે પ્રસંગે કાયદાનો અમલ નહિ થઇ શકે તેમ હોવાથી ફુલના દડાની પ્રથાને પુષ્ટી-ઉત્તેજન મળતું ગયું, તેમ તેમ તે પ્રથા પ્રતિલગ્ને વધવાની સાથે પરણુનારી કન્યાઓની લગ્નગાળામાં અછત થતાં કન્યાવિક્રય વિશેષ નિરંકુશીત બની વધવા લાગ્યો છે. મતલબ કે લગ્ન કરવાની જુની પદ્ધતિજ કન્યાવિક્રયના કુટીલને મહા અધમ રિવાજની ઉત્પાદક માતા થઇ પડી છે.

લગ્નની જુની રૂઢીની હિમાયત કરનારા એવી ખાતરી કરી આપી શકે છે કે અત્યાર સુધીમાં બાળલગ્નનો રિવાજ ચાલુ છે તેથી બિલકુલ કન્યાવિક્રય થતો નથી? જો ખરી રીતે તેઓને તપાસવામાં આવશે તો તેઓજ પોતાના મોઢેથી એમ કબુલ કરશે કે જેમ જેમ વખત જતો જાય છે, તેમ તેમ કન્યાવિક્રય વધતો જાય છે અને તેનું કારણ ઉપર જણાવેલ ફુલના દડા સાથે કન્યાઓનું પરણેતર કરવામાં આવે છે તે છે. જો તે કારણ ન હોય તો પછી એવાજ નિર્ણયપર આવવું જોઇએ કે, છોકરાઓની જેવી માવજત કરી ઉછેરવામાં આવે છે, તેવી માવજત ને સંભાળથી છોકરીઓને ઉછેરવામાં આવતી નથી અને તેથી છોકરા કરતાં છોડીઓ ઓછી સંખ્યામાં ઉછરવાથી અંતે સરવાળે કન્યાઓની ખાદ પડે છે અને જો તેમજ હોય તો જે વાતને લગ્નની જુની રૂઢી કે નવી રૂઢી સાથે કાંઇ પણ સમ્બંધ નથી. એવી ઘણી જ્ઞાતિઓ છે કે જેઓ પોતાની ઇચ્છામાં આવે તે તારિખે યોગ્ય ઉંમરે દિકરા દિકરીઓનાં લગ્ન કરે છે છતાં તે જ્ઞાતિઓમાં કન્યાવિક્રય ચાલતો નથી પણ ઉલ્ટો કન્યાઓની પાછળ પહેરામણીનો ખર્ચ કરવો પડે છે. જુના લગ્નની હિમાયત કરનારાની આ દલીલને આ બીનાજ નિર્મૂળ કરવા માટે બસ છે, વળી અનુભવ એમ સુચવે છે કે જે જ્ઞાતિઓ ટૂંકી ટુંકી અને ન્હાની છે, તેજ જ્ઞાતિઓમાં કન્યાઓની અછત વધારે હોય છે. જે જ્ઞાતિઓ વિશાળ હોય છે, તે જ્ઞાતિઓમાં કન્યાઓની અછત નહિ પણ વધારો હોય છે. આપણી જ્ઞાતિ ઘણી વિશાળ છે અને તેમાં પુનર્લગ્નનો રિવાજ હસ્તિ ધરાવે છે, એટલે તેમાં કન્યાઓની અછત પડવી જોઇએ નહિ પરંતુ ઉપર જણાવેલાં કારણો ઉપરાંત વળી આ જ્ઞાતિમાં જુદાં જુદાં ગામોના જથાના ગોળ થાય છે તેથી દરેક ગોળ વ્યવહારમાં એક જુદી જુદી અને ન્હાંની ટુંકી જ્ઞાતિ હોય તેવું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે, અને તેથી પણ કન્યાવિક્રય વધતો જાય છે, એ વાત ન્યાયી અન્યાયી પંચાયતોમાં હંમેશ મચ્યા રહેનારા અને ગેર વાજબી સત્તાના તરસ્યા આગેવાન પટેલોના ખ્યાલમાં પણ આવી શકતી નથી અને આવે છે તોપણ તેઓ સમજે કે વગર સમજે એકના બદલે બીજું કારણ આપે છે. ટુંકામાં યોગ્ય ઉંમરે અને અનુકુળ તારિખે લગ્ન કરવાથીજ કન્યાવિક્રય થતો હોય કે વહિ

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n15/mode/1up

realpatidar.com

પામતો હોય તો કડવા પાટીદાર કોમ સિવાય હિંદુસ્તાનમાં વસ્તી બીજી દરેક કોમમાં કન્યાવિક્રય ચાલતો હોવો જોઇએ, પણ દેશની બીજી જ્ઞાતિઓમાં બધે તેવી વસ્તુ સ્થિતિ નથી; તેથી કન્યાવિક્રયના કુધારાને એકતીથીનાં કે છુટાં લગ્નના રિવાજ સાથે નહિ પણ કન્યાના વધારા ઘટાડા સાથે મુખ્ય સમ્બંધ છે.

હવે બીજી બાજુ તરફ નજર કરતાં લગ્નની આ જુની પધ્ધતિથી કેટલું નુકસાન થાય છે તે ઉપર અમે અમારા વિચારવંત વાચકોનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ.

(૧) પ્રથમ તો લગ્ન કાઢવામાં અને તે લગ્નપત્રિકાઓ જ્ઞાતિમાં બ્રાહ્મણો જેઓ લગ્નીઆ કહેવાય છે તેમની મારફત દુર દુર ગામે ગામ ફેલાવવામાં હજારો રૂપિયાનો ખરચ આ ગરીબ જ્ઞાતિમાં થાય છે અને તેથી જ્ઞાતિમાં ગરીબાઇ વધે છે ઉપરાંત લગ્ન વધાવવાની ચડસા ચડસીમાં મમત્વે લગ્નીઆઓને પુષ્કળ પૈસા આપવામાં આવે છે ઉપરાંત ચડાચડીમાં ઘણાં ગામોમાં કુસંપ થાય છે તે અદ્યપિ ચાલુ છે.

(૨) એકજ તારીખના લાંબી મુદતે આવતા આ લગ્નના રિવાજથી ઉપર મુજબ ફુલના દડાની પ્રથા નીકળવા પામી અને તેમાં કન્યાના માબાપને ફાયદો જણાતો ગયો તેમ તેમ ફુલના દડા કરનારની સંખ્યામાં વધારો થતો ગયો જેના લીધે ઠરાવેલ તારીખે પરણનાર વરને વાસ્તે કન્યાઓની અછત થતાં કન્યાવિક્રય વધવા લાગ્યો છે.

(૩) વળી વરકન્યાના ગુણ દોષ જોઇ શકાય નહિ તેવી ઉંમરે લગ્ન કરવાથી તે પરણેલાં વરકન્યા મોટી ઉંમરે પહોચતાં ઘણાં કજોડાં થાય છે અને વરકન્યામાં ઘણી શારીરિક ખામીઓ પણ આવે છે, જેના લીધે તેમનામાં અનેક કજીઆ કંકાશ થતાં છેવટે છુટા છેડા થાય છે અને લગ્નથી જે સુખ શાંતી બંને પક્ષને મળવી જોઇએ, તે મળતી નથી, ઉપરાંત કન્યા અને વર વચ્ચે જે ૪-૫-૬ વર્ષનો તફાવત ન રહેવાથી જ્યારે કન્યા ઉંમરે આવે છે ને સંસાર યોગ્ય થાય છે ત્યારે વર તદ્દન બાળકબુદ્ધિનો હોવા છતાં ને નિશાળે ભણતો હોય છે છતાં કન્યાકાળ જતો રહેવાના ભયને લીધે બાળકપુત્રને ફરજીઆત પુંખી ગૃહસંસારમાં પાડવો પડે છે અને તેથી તેનું કાચું વીર્ય તુટી જઇ શારીરિક સંપત્તિ નાસ પામી તેને નિર્માલ્ય જીવન ગાળવું પડે છે, વિદ્યાભ્યાસ છુટી જાય છે, જેના પરિણામે ઘણા બાહોસને ભવિષ્યમાં સારી આશા આપતા વિદ્યાર્થી સદાને માટે સ્કુલ છોડી અજ્ઞાન રહી જાય છે. વરકન્યા વચ્ચે મેળ ન આવવાથી કલહ, બે સ્ત્રીઓ અને પરિણામે છુટા છેડા આદિ અનેક ઉપાધિથી આપણો સંસાર કલહમય વિકટ બની જાય છે.

(૪) નાની વયમાં પરણેલું જોડું ખંડીત થતાં કન્યાને તેના તેજ ગામમાં (જે ગામમાંથી તે રાંડી હોય તેજ ગામમાં) ફરી પરણાવી કે વોળાવી શકાતી નથી અને ગમે તે ગામે પરણાવતાં પ્રથમનો ખુર્ચ બરબાદ જતાં બે ત્રણ કુટુંબોમાં કુસંપ થાય છે.

ઉપરની સમગ્ર હકીકતને સામટી રીતે વિચારતાં એ સિદ્ધ થાય છે કે લગ્નની આવી જુની રૂઢીથી અકાળે છોકરા છોકરીઓને તદ્દન નાંની વયમાં પરણાવી બંધનમાં નાંખવામાં આવે છે. જેનાં અસંખ્ય ભયંકર પરિણામો આવે છે જે ઉપર સવિસ્તર બતાવવામાં આવ્યું છે જેથી તે રૂઢી અવસ્ય બદલવા યોગ્ય છે. તેને બદલવાથી જે નુકશાનનો ભય બતાવવામાં આવે છે, તેના ટુંકમાં ખુલાસા ઉપર કરવામાં આવ્યા છે. આવા બાળલગ્નથી કોઇ પણ જાતનો ફાયદો હોઇ શકેજ નહિ તે વિચારવું ડાહ્યા માણસને કાંઈ મુશ્કેલ નથી.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n16/mode/1up

realpatidar.com

તેમજ લગ્નની આ પદ્ધતિ હિંદુસ્તાનમાં વસ્તિ કોઇ પણ કોમની અંદર નથી છતાં આ કોમ ખેતીનો ધંધો કરનાર, વગડે ઝાડ પહાડ અને ઢોર ભેગી રહેનાર, અવિદ્વાન, અજ્ઞાન, વ્યવહાર કુશળતાની ખામીવાળી અને વ્હેમી હોવાથી, સત્તાના તરસ્યા આગેવાનો અને ધર્મ ઢોંગી સ્વાર્થી બ્રાહ્મણો તરફથી તેઓની અજ્ઞાનતાનો લાભ લઇ તેમને આવા અંધારામાંજ હંમેશને માટે જાણે રાખવાના હોય તેમ વર્તવામાં આવ્યું છે અને તેજ કારણથી આવી ભયંકર હાનીકારક રૂઢી આજ સુધી ચાલતી રહી છે. હવે જ્ઞાતિમાં વિદ્યાવૃદ્ધિથી આવેલી જાગૃતિને લીધે જ્ઞાતિજનો સારાસારનો વિચાર વિવેકથી કરવા લાગ્યા છે જેના પ્રતાપે આ રિવાજની પ્રનાલિકામાં ઉપરથી મીઠું મીઠું દેખાતું કેવું મંદ ઝેર છે તે જોઇ શકાયું છે અને તેને નાબુદ કરવા લગભગ દશ વર્ષથી સતત્ યત્ન ચાલુ છે, જેના પરિણામે જ્ઞાતિમાં ઘણું અજવાળું પડયું છે અને એક હથ્થુ સત્તાવાળા આગેવાનોના અજ્ઞાનના અંધારાથી રૂંધાઇ ગયેલાં હૃદયોમાં પણ સપ્રયોગ જ્ઞાનનો પ્રકાશ પડી અચ્છી રીતે ભાન આવ્યું છે.

દશવર્ષના યત્નના અંતે ને. ના. પાટડી દરબારશ્રીને પ્રાર્થના.

(તંત્રીની સમાલોચના)

આ દશવર્ષના પ્રયત્નના અંતે મહા ચુસ્ત જુના વિચારના હિમાયતીઓની પણ આંખ
ઉઘડી છે ને તેઓ સુદ્ધાંત જોઇ શકયા છે કે આ પ્રાચિન પ્રથાને બદલ્યા વિના હવે ચાલ-
વાનું નથી અને તેમ કર્યા વિના જ્ઞાતિનું શ્રેય થવાનું નથી ને તેમની આગેવાની, પટેલાઇની
સત્તા સાથ જ્ઞાતિનો સંપ–ઐકય પણ નભવાનું નથી. હવે જ્યારે ફેરફાર કરવા સર્વ સંમત્ત
થાય છે ત્યારે સવાલ એ રહે છે કે ફેરફાર કેવો કરવો કે જે સર્વમાન્ય થાય ને જુના તેમજ
નવા બંને વિચારના માણસોને પ્રિયકર થઈ પડે. આ સમ્બંધમાં જુના વિચારવાળા સુચ-
વેછે કે લગ્નની જુની પ્રથાને બદલે પાંચ પાંચ વર્ષે લગ્ન આવે તેમ કરો ને નવા વિચા-
રવાળા કેટલાક તો કહે છે કે દુનીઆની અન્ય મનુષ્ય સૃષ્ટીની માફક લગ્નપદ્ધતિ તદ્દન
છુટી સ્વતંત્ર રાખો અને કેટલાક કહે છે કે છેક તેમ નહિ તો પછી જુની પ્રથાના બદલે
દર ત્રણ ત્રણ વર્ષે લગ્ન આવે તેવી ગોઠવણ કરો અને તેમ કરતાં જો જરૂર જણાય તો
લગ્ન કમીટી અને માતાજીનું મહત્વ સચવાય તેવો ભલે યોગ્ય રસ્તો રાખો.

આ વિષયમાં જુના વિચાર વાળા તથા નવા વિચારવાળાએ જે જે બાબતોમાં સંમત
થવાનું છે તેમાં પહેલી એ છે કે,

લગ્ન કાઢવાની કમીટી અને તે ઉંઝામાંથી કુલદેવી શ્રી ઉમિયાદેવીના મંદિરે કાઢે
અને જાહેર થાય, એ રીત જાળવવી પડે તો જરૂર જાળવવી એટલે હાલ જેઓ લગ્ન કાઢતા
હોય તેઓની અવ્યવસ્થિત–નિરંકુશીત સત્તાને વ્યવસ્થિત અને અંકુશીત કરવા એક કમીટી
નિમવી, જેમાં ઉંઝા, ચાણસમાદિ ગામોના પટેલો સાથે વીરમગામ, પાટડી, અમદાવાદ અને
જુદા જુદા ગોળજથાની વસ્તીના પ્રમાણમાં પ્રતિનીધિઓ લેવા અને સરપંચ તરીકે
પાટડી, વીરમગામના દરબારશ્રીનું પ્રતિનિધિત્વ રાખવું, જેથી આ કામમાં વારંવાર
થતી ગડબડ અને ઘાલમેલ બંધ થાય. હાલ જે લગ્ન કાઢે છે, તેમને તે બદલ કાંઇ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n17/mode/1up

realpatidar.com

ગિરાસ કે લવાજમ મળતું નથી કે તેમની સાથે આવી કમીટી નિમવાથી તેમને કાંઇ નુકસાન થાય, એટલે અમે ઉપર મુજબ જે કમીટી નિમવાને સુચવીએ છીએ તેમ કરવાથી કોઇને કાંઈ નુકસાન નથી એ નિર્વિવાદ વાત છે, પરંતુ આમ થવાથી લગ્ન કાઢવા પ્રસંગનો યજ્ઞ પુજા વગેરે પણ હાલ કરતાં અધિક ઉત્તમ રીતે થશે અને માતાજી સંસ્થાનની પેદાશ વહીવટ વગેરે એક ગુંચવાડા ભરેલા કોયડા જેવું થઇ પડયું છે, તે પણ તદ્દન સરળ અને સહેલું થશે.

બીજી બાબત એ છે કે, આ પ્રમાણેની કમીટીની રૂબરૂ ચંડીપાઠ, યજ્ઞ અને લગ્ન કાઢવામાં કરવી પડતી સઘળી વીધી યોગ્ય રીતે થયા બાદ એ લગ્ન પત્રિકાઓને જ્યાં જ્યાં જ્ઞાતિ બન્ધુઓ વસે છે ત્યાં ત્યાં કેમ કરી પહોંચાડવી, આ વહીવટમાં બે મોટી ગંભીર બાબતો સમાયેલી છે તે એક જુની પદ્ધતિ પ્રમાણે લગ્ન પત્રિકાઓ લેઇ જનારા લગ્નીઆ બ્રાહ્મણો લગ્ન વધાવવાની બાબતમાં ગામે ગામ જે મમત્વ અને માનાપમાનની મારામારીથી જાણે કે લગ્ન વધાવાના લ્હાવાની જાહેર હરાજી કરતા હોય તેમ કરી, ગામે ગામથી પુષ્કળ પૈસા પડાવે છે ને વધારામાં ત્યાં કુસંપની ઉંડી જડ ઘાલતા જાય છે. આ આપદા પતાવવા અને ચાલુ કંકાસ ગામે ગામથી ટાળવા, લગ્ન તીથીની કૂંમકુંમ પત્રિકા નીચે ચ્હાય કમીટીના પ્રમુખ અથવા સઘળા સભાસદોની સહીઓ સાથે છપાવી ગામે ગામ ટપાલદ્વારા પહોંચાડવી. આ વગેરે યોજના કદાચ ઉંઝાવાળાને અને તે બ્રાહ્મણોને નહિ રૂચે પરંતુ આપણી આ ખાનગી વાતમાં બ્રાહ્મણોની આપણે બહુ પરવાહ કરવી વાસ્તવિક નથી. ઉંઝાવાળાઓએ, જો તેઓ પોતાની ભવિષ્યની પ્રજાનું હિત જોઈ શકે તો હવે સંતોષ રાખવો ઘટે છે, ને જો તેઓ રાજી ખુશીથી તેમ સંમત ન થાય તો પછી આપણે તેનાં મૂળતત્વોની ઉંડી શોધ કરવી પડે. ઉંઝાવાળાને આવી ગોઠવણ થવાથી શું નુકશાન થાય તે વિશે વિધ વિધ પ્રકારની લોકવાયકા સંભળાય છે જેમાં અમે વજન મુકતા નથી છતાં આમ થવાથી તેમને: પોતાને વાજબી રીતે શું નુકશાન થાય છે, તે વખતસર તેમણે સમજાવવું જોઇએ કે જેથી તેમને થતા ગેરલાભ વિશે વિચાર કરવા યોગ્ય અવસરે અવકાશ લેવાય. અમારી પ્રમાણિક માન્યતા તો એવી છે કે કુમકુમ પત્રિકાઓ ફેલાવવાની જે તકરારી પદ્ધતિ છે તે ગણ્યાગાંઠ્યા સ્વાર્થ પરાયણ માણસો વિના સર્વને માન્ય થશે.

હવે ત્રીજી એક બાબત રહી તે એકે, સર્વમાન્ય લગ્ન કેવી રીતે થઇ શકે? અત્યાર પહેલાં આપણે ડહાપણ પૂર્વક મનથી મોતીના ચોક પુર્યા કે, લગ્ન કમીટી આવી કરવી ને કુમકુમ પત્રિકાઓ તેવી રીતે વહેંચવી વગેરે વગેરે, પરંતુ આ બધી પરચુરણ વાતો અને આપણી જ્ઞાતિની ચડતી પડતી જે મુદ્દાની બાબતપર આધાર રાખે છે તે લગ્ન પદ્ધતિનો સ્વાલ છે. નવા તેમજ જુના વિચારવાળા બંને એવું તો કબુલ કરે છે કે ફેર ફારતો કર્યા વિના ચાલશે નહિજ. હવે ફેરફાર કેવો કરવો? આ સામાન્ય પ્રશ્નનો ગોળ ગોળ જવાબ વિરમગામની જ્ઞાતિએ, રા. ચંદુલાલ મણીલાલ દેશાઇએ પોતાની પુત્રીનાં લગ્ન કર્યાં, તે પ્રસંગે ઠરાવ કરી આપ્યો છે. (વાંચો અંક ૫-૬) જ્ઞાતિ સમુહમાં કોઇ પાંચ પાંચ વર્ષે લગ્ન રાખવા કહે છે ત્યારે બીજો વર્ગ ત્રણ ત્રણ વર્ષની મુદત ઠરાવવા કહે છે તો એક વર્ગ તદ્દન છુટાં લગ્ન કરવા કહે છે પરંતુ હવે જુની પદ્ધતિનાં ૯-૧૨

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n18/mode/1up

realpatidar.com

વર્ષનાં લગ્ન પાછાં ચાલુ કરવા કહેનાર વર્ગ બહાર આવતો નથી. જ્ઞાતિની વસ્તુ સ્થિતિ-નાડીનો વેગ આ પ્રમાણે છે.

હવે જ્ઞાતિ શિરોમણી જેવા અગ્રગણ્ય નેતાએ આ વાતનો જ્ઞાતિના સામાન્ય હિતની દ્રષ્ટીથી જેમ બને તેમ વહેલો વિચાર કરવો ઘટે છે અને પોતાને જે યોગ્ય જણાય તે ગોઠવણ સર્વમાન્ય થશે કે કેમ તેની બહુ બારીક ખાતરી કરવા ન રોકાતાં, જાહેર હિંમત-દ્રઢતા પૂર્વક ગાયકવાડી જ્ઞાતિબન્ધુઓ પરત્વે ત્યાંના **બાલ લગ્ન પ્રતિબંધક નિબંધની** ખાંચ ખુંચનો ખ્યાલ રાખી જ્ઞાતિજનો દંડાય નહિ તેમ ટુંકી ટુંકી મુદતે એકજ તીથીએ લગ્ન થાય તેવી યોજના બહાર પાડવી જોઇએ.

આ પ્રમાણે કરવું હવે ઘણું આવશ્યક થઇ પડયું છે, કારણ કે તેના વિના જ્ઞાતિની ઉન્નતિના સઘળા પ્રયાસો લુલા પાંગળા ચાલે છે. મહામંડલ જેવી સંસ્થાને બહારથી કે અંદરથી બિલકુલ બળ કે પોષણ મળતું નથી. તે સંસ્થા:જેવી સર્વ સમર્થ સંસ્થા આજે ૫-૬ વર્ષથી કાંઇ પણ સંગીન કામ કરી લોકપ્રિય થઇ શકતી નથી. તે પણ આ લગ્ન પરત્વે મતભેદની ઉપાધીનો પ્રતાપ છે. આપણી જ્ઞાતિ જેવી બહોળી ને દાનવીર જ્ઞાતિના વિદ્યાર્થીઓ વસુવિના, વિદ્યાવિહીન, પશુ ચારતા ફરે છે, એ શું ઓછું નુકશાન અને લાંછન ગણાય ? શાથી આ દશા છે ? તેનો સાધારણ ઉપલક જવાબ એ છે કે જ્ઞાતિ ગરીબ છે. અમે પણ હા કહીશું કે જ્ઞાતિ ગરીબ છે, પણ શું દાન આપવામાં અન્યગૃહસ્થ જ્ઞાતિઓ કરતાં આપણી કોમ ઘણા દરજ્જે બળવાન નથી ? આપણી સ્થિતિના પ્રમાણમાં દાન વીરતામાં આપણી બરોબરી કરે તેવી બીજી કઇ જ્ઞાતિ છે ? તો પછી આવા ઉદારસ્વભાવનો આપણે પદ્ધતિસર કેમ લાભ લેઈ શકતા નથી ? મહામંડલ અને તેના સંસ્થાપકોની અસલ ધારણા મુજબ ગામડાં તરફથી કેમ કાંઇ મદદ મળતી નથી ? કે જેમની પાઇ પાઇ આપણા ગૃહ-સ્થોના હજારો રૂપિયાનાં ભંડોળ કરતાં આગળ વધત. આ સઘળા સવાલોનો સીધો ઉત્તર એજ છે કે આપણામાં લગ્ન વિષે બે મત છે. પરંતુ શું મહામંડલમાંય બે મત છે ? ના તેમાંથી તો પ્રથમની યોજના મુજબ રાખેલો સુધારાનો હેતુ તુરતજ દુર કરવામાં આવ્યો હતો, તો પછી બે મત શેના ? મહામંડલની સ્થિતિ આ સંયોગોમાં બિલકુલ કફોડી થઇ ગઇ છે. સુધારાના નવા વિચારને તેમાં સ્થાન મળવાની આશા છતાં સ્થાન રદ થવાથી, અને મહામંડલના નેતાઓ સુધારાની સંસ્થાથી દુર દુર રહેતા હોવાથી, યુવાન પુરૂષાર્થી વર્ગનો પ્રેમ સંપાદન થઇ શકયો નહિ. બીજા હાથ પર ગામડાના જુના વિચારવાળા બન્ધુ-ઓને સમજાવવા ગામેગામ જનારને દરસાલ ચાલુ મહેનત કરનારવર્ગ કાંઇ વૃદ્ધ અને મોટા માણસોમાંથી ન નીકળે. મહામંડલની આવી રીતે મંદ પ્રગતિ થવાનું મુખ્ય કારણ લગ્ન વિશે જનસમાજમાં મતભેદ છે તે છે. આ વાત સોએ સવાસો ટકા સાચી છે અને તેથી અમારી નમ્ર પ્રાર્થના છે કે હવે ને૦ ના૦ જ્ઞાતિ શીરોમણીએ વધારે વખત ખોવો વા-જબી નથી. કારણ કે ચાલુ જમાનાની પ્રગતિની દરેક પળે પળ બહુજ કીંમતી જાય છે, દરેક જ્ઞાતિ પોતાની ઉન્નતિ અર્થે અસાધારણ ઉત્સાહથી આગળ વધે છે. એ અરસામાં આપ જેવા વ્યવહાર કુશળ વીરનર એકજ ગુંચવાડાની ગાંઠ ઉકેલવામાં, લોકાપવાદના ભયથી શીથીલતા રાખે, એ નહિ ઇચ્છવા યોગ્ય છે. માત્ર **આ એકજ મતભેદના** કારણે શ્રેષ્ટતા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n19/mode/1up

realpatidar.com

સંપાદન કરવાની આ સમયની હરીફાઇમાં આપણા અન્ય **પાટીદાર** વર્ગથી આપણી જ્ઞાતિ પછાત પડી જશે તો ભવિષ્યની યુવાન ઓલાદ આપ નામદાર જેવા જ્ઞાતિના સુરુબ્બીને જવાબદાર ગણવાનું સાહસ કરે તો ના કહેવાય નહિ.

આ વગેરે સુચના કરતાં લેખકની ધ્યાન બહાર નથી કે જે શુભ હેતુથી પ્રેરાઇ સં. ૧૯૬૬ અને ૬૮ માં સ્વ૦ રાજઋષી શ્રી સૂર્યમલસિંહજી સાહેબે જ્ઞાતિના આગેવાનોના મેળાવડા કર્યા હતા, જેનું પાટડી, વિરમગામ, અમદાવાદ, ઉંઝા, ચાણસમાના કેટલાકની હઠીલાઇથી ધારવા મુજબ ઉત્તમ પરિણામ આવ્યું નહોતું, પરંતુ હવે હઠીલાઓને પુરેપુરૂં ભાન આવી જાય તેવા ઉપરા ઉપરી બનાવો બનતા રહ્યા છે ને રહે છે, બને છે ને બનશેજ, તેથી તેઓ પુરા પસ્તાયા છે ને પોતાની તે વખતે થયેલ ગંભીર ભુલ જોઇ શકવાથી થતા પશ્ચાતાપના અગ્નિએ તેમનાં હૃદયનો મેલ બાળી તેમને પવિત્ર બનાવ્યા છે. જો અમારી આ ધારણા સત્યજ હોય તો, એક પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે કે તેઓ સ્વયં આપશ્રીની હજુરમાં કેમ આવીને આવી વિનતિ કરતા નથી ? તેનો જવાબ એ છે કે, જેમ એક પુખ્ત ઉમરનું નાફરમાન ફરજંદ પોતાના વડીલ પાસે જતાં કચવાય છે, તેમ બન્યું છે, પરંતુ આવા પ્રસંગમાં હંમેશ વડીલોએ વડીલ તરિકેનું પોતાનું વાત્સલ્ય દાખવી શ્રેષ્ટતા પુરવાર કરી છે ને એજ વડાની વડાઇ છે. વાદવિવાદને ખાતર બીજી દૃષ્ટીથી આપણે ઘડીભર માનીએ કે નાના, સ્વાનપુચ્છ સમ સો વર્ષે પણ તેવાઓની મતી તો વક્ર અને વીપરીતજ છે, જો એમ હોય તો પણ શું તેવા માણસોજ જ્ઞાતિસમસ્તના શીરમણી છે? રાજા છે? પ્રમુખ છે ? શું એવા અક્કલના અધુરાઓને આવી હલકાઇ કરવાને સજ્જનોએ જતું કરી ઉત્તેજન આપવું ઘટે છે ? આ સમયે એકજ વાત આપજેવા વિચારશીલ અને જ્ઞાનસાગર પાસે સુચનારૂપે મુકવા અમે પ્રેરાઇએ છીએ કે, **राजा कालस्य कारणम्.**

શરૂમાં સઘળાં માણસો સ્વતંત્ર હતાં, ક્રમે ક્રમે તેઓ સ્વચ્છંદી થતાં ગયાં ને સબળમાણસો નિર્બળને સતાવવા લાગ્યાં. આ ઉપરથી પ્રભુએ રાજાની યોજના કરી અને ફરમાવ્યું કે તેણે સજ્જનોનું પાલન કરવું ને દુર્જનોને દંડ દેવો, સત્યનું, ધર્મનું સ્થાપન કરવું અને અસત્ય અને અધર્મનું ઉચ્છેદન કરવું, જનસમાજનું હિત સાધવું ને તેમાં વિઘ્નકર્તાઓને વિદારવા. આ કારણસર એ ભુપતીની ઉત્પત્તિ થઇ છે. અને સમાજને નિયમમાં ચલાવવા તેના હાથમાં રાજ્ય દંડ અપાયેલો છે. આજ હેતુથી રાજાઓ રાજાના ધર્મ યથાર્થ બજાવે છે તો અંતે શાશ્વતસુખને પામે છે અને એજ પ્રજાપાળક તરિકે બજાવેલા ધર્મનો પ્રભુ–રાજાના ઉપરી પાસેથી રાજાને યોગ્ય બદલો છે. (આ અમારી માન્યતા છે.)

આમાં સમસ્ત જ્ઞાતિનાં બાલબચ્ચાંના હિતનો વિચાર કરતાં સદ્‌ગૃહસ્થોની સ્થિતિનો વિશેષ વિચાર કરવા જેવું છે. આપ જેવા દૈવી ચક્ષુવાળાને મારા જેવો ચર્મચક્ષુવાળો મનુષ્ય આ બધું સમજાવવાનું સાહસ કરતો નથી પણ રાજ્યવ્યવસાયની અનેક વિટંબનાઓમાં ગુંથાએલા એક રાજઋષી, સેવકની આ સવિનય વિનતીથી યોગ્યોપચાર કરવા, સવેળા પોતાનાં વિશાલબુદ્ધિ અમાત્યમંડલ સાથે જરૂર મંત્રણા કરશે એવી આશાથી આ સંબોધન લખાયું છે.

ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n20/mode/1up

1917-07 & 08 -Kadva Vijay (1496)

realpatidar.com

તમાકુ મહાત્મ્ય.

(રચનાર શ્રીમન્ નથ્થુરામ શર્મા–પ્રકટ કરનાર પટેલ બેહેચરભાઈ રાયજીભાઈ ગણપતપુરા.)

કેટલાક મનુષ્યો તને હોકાની ચલમમાં નાંખીને, કેટલાક મનુષ્યો તને આસોંદ્રાના પાનડામાં, કાગળમાં કે નાની હોકલીમાં નાંખીને, ને કેટલાક મનુષ્યો તારાં પાનડાંઓને એકત્ર કરી ચિરૂટ બનાવી હોય તેને પીએ છે; કેટલાક મનુષ્યો તારો ભૂકો કરી તેમાં ચૂનો મેળવી ખાય છે, કેટલાક તારી ગોળીઓ બનાવી હોય તે ખાય છે, અને કેટલાક મનુષ્યો તેને દળેલી સ્થિતિમાં સુંઘે છે, અથવા પોતાના દાંતોને લગાડે છે. એવી રીતે ભિન્ન ભિન્ન માણસો ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારે તારો ઉપયોગ કરે છે. એમ પૃથ્વી ઉપરનાં ઘણાં માણસોને તેં તારે વશ કર્યાં છે, એ તારી સમોહનશક્તિ વિસ્મય પમાડનારી છે !

તું પ્રથમ અમેરિકાના જંગલી લોકોમાં પૂજાતી પણ સુધરેલા દ્વીપના લોકો તને ન પુજે એ તને ઠીક લાગ્યું નહિ, તેથી તેં તેમના ઉપર કૃપા કરવા આશરે સાડા ત્રણસો વર્ષ ઉપર ફ્રાન્સીસ્કો ફરનાંડેઝ આદિની સાથે યુરોપમાં પ્રવેશ કર્યો, ને ત્યાં શીઘ્ર પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપી પછી આફ્રિકા એશીઆ, ને આસ્ટ્રેલીઆદિમાં પણ તેં ક્રમાંત્ શીઘ્ર પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપ્યું. પૃથ્વી ઉપર કોઈ રાજાનું લૌકિક સામ્રાજ્ય કે કોઇ ધર્માચાર્યનું ધાર્મિકસામ્રાજ્ય તારા જેવું વિસ્તાર પામેલું નથી. કોણ તને પૂજતું નથી ? હિંદુઓ, જૈનો, બુધ્ધો, મુસલમાનો, ખ્રિસ્તીઓ, યાહુદીઓ, ને અન્ય જંગલી પ્રજાઓ એ સર્વ તારૂં ભાવપૂર્વક અહોનિશ સેવન કરે છે. આમ અલ્પ સમયમાં તેં તારૂં નિષ્કંટક સામ્રાજ્ય સ્થાપી લોકોને પોતાના મોઢામાંથી ધુમાડો આદિ કાઢતાં શીખવી તેં અલૌકિક મહિમા પ્રકટ કર્યો છે !

તું ગુપ્તરીતે મનુષ્યોને વશ કરે છે. પ્રથમ તું લોકોને માત્ર તારૂં સ્વરૂપ જોવા નિમંત્રણ કરે છે, પછી ઉદાસીનપણે તેઓને તારા પ્રસંગમાં લાવે છે, પશ્ચાત તેમને કિંચિત્ દુઃખ થાય તો પણ તેઓ તારો સંગ સેવવા લાગે એવી સ્થિતિમાં મુકે છે, ને અંતે તું તેમને તારા ગુલામ કરી મૂકે છે, તારૂં પરાક્રમ તટસ્થ પુરૂષોના મનને પણ વિસ્મય પમાડે છે !

પરમાત્માએ મનુષ્યોને પોતાનું નામસ્મરણ કરવા, કીર્તનભક્તિ કરવા, સદુપદેશ કરવા, ને પ્રાણધારણ માટે પવિત્ર પદાર્થો ભક્ષણ કરવા મુખ આપ્યાં છે, તેમાંથી નાનામોટા મનુષ્યો તારા કૃપાકટાક્ષવડે ધુમાડાના ગોટેગોટ કાઢવા લાગી જ્વાળામુખી પર્વતો જેવા દેખાય છે, વા પોતાના મુખને દુર્ગંધનું સ્થાન બનાવે છે, ને દાંતને જોવા ન ગમે એવા મલિન કરે છે, એ સર્વ કર્મ સજ્જનોના હૃદયને જો કે ખેદ ઉપજાવનારૂં છે, તોપણ નિઃસંશય તારો તો મહિમાજ પ્રકટ કરનારૂં છે.

દશ વીશ હોક્કાના કે ચલમના બંધાણી બેઠા હોય તેમાં એક હોકા કે ચલમને તેમના ઉપર કૃપાની વૃષ્ટિ કરવા ફરતાં જોઇ તે હોકાની કે પીવાની ચલમમાં વિરાજમાન્ થયેલી જે તું તે તારૂં ભકતવત્સલપણું કોને સ્પષ્ટ ન થાય ?

સર્વ ભુતોના હૃદયમાં પરમાત્મા રહ્યા છે એમ સત્શાસ્ત્રો પોકારીને કહે છે, તો

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n21/mode/1up

realpatidar.com

હૃદયમાં તારા ભક્તો ધુમાડો ભરીને વા તારો વિસ્મય રસ ભરીને પરમાત્માને કલેશ આપે છે, તેથી એમ જણાય છે કે તારા અનન્ય ભક્તોને વિશ્વાસ છે કે જો તારી તેમના ઉપર કૃપા છે તો તેમને પરમાત્માની કૃપાકે અવકૃપાની કાંઇ પણ દરકાર નથી.

તારામાં વિષ રહેલું છે. તારો અર્ક જો થોડા પ્રમાણમાં શ્વાનને આપ્યો હોય તો તે મરણ પામે છે, તું તે સામર્થ્યવડે લોકોનાં માથાં ફેરવે છે, વમન કરાવે છે, દાંત કોહવરાવે છે, કફ ને પિત્તની વૃદ્ધિ કરે છે, આંખોને હાનિ પહોંચાડે છે, તેમના પેટમાં દાહ ઉપજાવે છે ને ક્વચિત્ તેમને ઉધરસ પણ ઉપજાવે છે. છતાં તારા અનન્ય ભક્તો તારામાં પૂજ્ય ભાવ રાખી તારૂં પ્રસન્નમને ઉપાસન કરે છે. તો હે દેવિ ! તું તેમના ઉપર સતત કૃપા કરવાને યોગ્ય છે !

હોકાની નેં બદલવાથી, વા તે ઉપર હાથ ફેરવવાથી, તથા ચલમની સાફી બદલવાથી ચઢતી ઉતરતી જાતિવાળાને પરસ્પરમાં વટાળ થવાને લેશ પણ ભય રહેતો નથી, ને યવન પાસેથી બીડી માગીને બ્રાહ્મણો તેમાંનો જરદો બ્રાહ્મણો પણ ખાવા લાગે છે, તથા તપખીરની એક ડાબલીમાંથી ઉંચ નીચ સર્વ પોતપોતાનું જાત્યાભિમાન ત્યજી તપખીર સુંઘે છે, ને સુગ લાવતા નથી. એ સર્વ તારો મહિમા અવર્ણનીય છે ! જરદો ચાવનારના ઘરની ભીંતા, ખુણાને ફળીઉં, હોકો, ચલમ કે બીડી પીનારના ઘરનું ફળીયું ને તપખીર સુંઘનારના અંગરખાની ચાળ, ધોતીયું કે પછેડી એ સર્વ મલિન જોઇ તારા સેવનવડે તેમનામાંથી પવિત્રતા કિંવા સ્વચ્છતા સાચવવાની બુદ્ધિ કેવી નાશ પામી ગઇ છે તે સર્વને સ્પષ્ટ થાય છે. અતએવ તારો પ્રભાવ અકથ્ય છે !

તારા ભક્તોને તારા વિના તાંબુલ રૂચિકર લાગતું નથી, તારા સેવનથી તારા ઉપાસકોના મુખમાંથી દુર્ગંધ નીકળે છે છતાં તેઓ તેનો વિચાર કરતા નથી, વારંવાર થુકવાથી અન્નને પચાવનાર રસનો નિરર્થક વ્યય થાય છે તેનું પણ તેઓ સ્મરણ કરતા નથી. ચૂનાની ડાબલીમાં તેઓ ગમે તેવું પાણી ભેળવે છે, ને તારી સાથે ચૂનાને મેળવી હથેળીમાં તને ત્રણ વાર વિનોદપુર્વક પ્રતિજ્ઞા કરી પોતાના મુખમાં મુકે છે. તારા ઉપાસકોની એ સર્વ પ્રવૃત્તિ જોઈ તેં તેમને ઉન્મત બનાવી દીધા છે એ સર્વને સ્પષ્ટ સમજાય છે.

કેટલીક સ્ત્રીઓ તારૂં અપૂર્વ માહાત્મ્ય સમજી તને પ્રેમ પૂર્વક પોતાના ઉજ્જવલ દાંતોપર ઘસી તેમને જોવા ન ગમે એવા મલિન કરે છે, તેઓ તારા સેવનથી વારંવાર વમન વા ઉબકા કરે છે, ને પોતાના મુખને દુર્ગંધથી યુક્ત કરે છે, છતાં સ્નેહથી સવાર બપોર, ને સાંજ તેમને તારૂં સેવન કરતી જોઇ તેં તેમનો કોમળ સ્ત્રીસ્વભાવ કેવી રીતે દૂર કરાવી દીધો એ સહજ સ્પષ્ટ થતું નથી.

તારાં પાનડાં જ્યારે છોડ પર લીલાં હોય છે ત્યારે તેમને ઝીણા જંતુઓ ન ખાઇ જાય માટે તેમના પર યવન કે ઉતરતા વર્ણના હિંદુઓ કોગળા છાંટે છે, તથા અસંખ્ય જંતુઓને વીણી દૂર કરે છે. આમ તારી ઉત્પત્તિમાં અપવિત્રતા તથા હિંસા રહેલાં છે, પણ એ વિચાર તું તારા ઉપાસકોમાં આવવા દેતી નથી, તેથી તને ધન્ય છે !

નાનાં બાળકો બીડી પીતાં શીખ્યાં છે, જુવાન વિદ્યાર્થીઓ બીડી કે ચિરૂટ પીતાં શીખ્યા છે, ઘણા જુવાનો ને વૃદ્ધોને હોકા વિના ચાલતું નથી. ઉતરતા વર્ણની સ્ત્રીઓ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n22/mode/1up

realpatidar.com

પણ બીડી કે હોકા પીવા શીખી છે, અને અતીત ખાખી અને સાધુઓને તારા વિના ચાલતું નથી, આ સર્વ જોઇ તારૂં વશીકરણ કોઇ અલૌકીક છે એમ જણાય છે !

તારા અનન્યભકતોની તારામાં જેવી શુદ્ધ ભકિત છે તેવી તેમની પરમેશ્વરમાં કે ગુરૂમાં પણ ભકિત નથી! તેઓ તારૂંજ નિરંતર સ્મરણ તથા ધ્યાન કરે છે, પરમેશ્વરનું નિત્ય તારા જેટલું સ્મરણ કે ધ્યાન તેઓ કરતા નથી. અને ગુરૂની આજ્ઞા તારા સેવનનો ત્યાગ કરવાની હોય તો પણ તેઓ તારી અપાર કૃપા મેળવવા ગુરૂની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરી ઉત્સાહ પૂર્વક પ્રકટ કે અપ્રકટ રીતે તારૂં સેવન કર્યા કરે છે, વળી તેઓ તારા સેવનથી શરીર તથા મગજને હાનિ પહોંચશે એમ થોડું ઘણું સમજતા હોય છે, છતાં શરીર ને મગજના બગાડની પણ દરકાર નહિ કરતાં તેઓ તારૂં પ્રસન્ન મને સેવન કરે છે તેથી પોતાના શરીર ને મગજ કરતાં પણ તેઓ તારૂં ઉપકારપણું વિશેષ સમજે છે. મનુષ્ય આવી હિતવિઘાતક ઉન્મત ચેષ્ટા કરાવનાર તું અવશ્ય એક પ્રકારે ધન્યવાદને પાત્રજ ગણાવી જોઇએ ।

કેટલીક વેળા તારા ભકતોને વિશેષ આનંદ ઉપજાવવા તું ગાંજા તથા ચરસને તારી સહાયમાં બોલાવે છે. ગાંજો કે ચરસ જ્યારે તારી સહાયમાં આવે છે ત્યારે તારા ભકતો ચલમમાં ખૂબ ભડકા કરે છે, ને પોતાનાં કાળજાં બાળી પ્રસન્ન થાય છે, અને પછી રાત્રે તારા ઉત્સવનિમિત્તનું ખોં ખોં કરી જાગરણ કર્યા કરે છે. તારા ભકતોને ખાવાને અન્ન ન મળે તો ચાલે છે, પણ તારા ને ગાંજા વિના પળી તેમને ચાલતું નથી. આ સર્વ તારી આશ્ચર્યકારક મોહની છે.

તે સાધુનો વેશ ધરનારાઓને ગુરૂમંત્ર આપ્યો છે કે "તમાકુ કે ગાંજો ન પીએ તે સાધુ નહિ માટે સાધુનો વેશ ધર્યો કે તુરત તમાકુની કે ગાંજાની ચલમ પીતાં તેણે શીખવીજ જોઇએ." વળી "એક દિવસમાં વધારે ચલમો પીવાય તેમ વધારે ઠીક ગણાય." એમ પણ તેં તેમને સમજાવી રાખ્યું છે, તેથી તેવાઓ પોતાનું સાધુ તરીકેનું યથાર્થ કર્તવ્ય ભાગ્યેજ જાણતા કે આચરતા હોય છે. પણ તારૂં સેવન કરવામાં તેઓ કદી પણ પ્રમાદ કરતા નથી, તેથી તું સાધુનો વેશ ધરનારના મોટા આચાર્ય રૂપ છે, એમ જાણી એમ કહેવામાં કાંઈ પણ અતિશયોકિત થતી નથી, એ સ્પષ્ટ છે.

તમાકુ તથા ગાંજો પીવાનો અભ્યાસ રાખનારા બ્રાહ્મણો અન્ય લોકોથી પોતાનું દુષ્ટ વ્યસન છુપાવવા ચલમને કંકાવટી ને ગાંજાને શીદન બોધ કરે છે. લોકોથી ભય પામી જે કર્મ છાનું કરવામાં આવે તે પાપ, એવું જો પાપનું લક્ષણ કરીએ તો જેઓ તારૂં સેવન એકાંતમાં કરેછે તેઓ એક પ્રકારનું પાપ કરે છે એમજ કહેવું જોઇએ.

કેટલાક બ્રાહ્મણો ને સાધુઓ સ્વ પરના હિત માટે વિદ્યાધ્યયન તથા શુભકર્માનુષ્ટાન કરવાને સ્થાને તારા ઉપાસનમાં ઘણો સમય ગાળે છે, તથા દ્રવ્યનો નિરર્થક વ્યય કરે છે, એ ખેદની વાર્તા છે, પણ તેઓને તારા ઉપાસનની મોહની એવી લાગી હોય છે કે ભાગ્યેજ તેઓ સારા મનુષ્યોનું કહેવું સ્વીકારે એવી સ્થિતિમાં રહ્યા હોય છે.

જેમના મુખમાંથી સદુપદેશની શુભ વાતો કે સતશાસ્ત્રોનું ઉચ્ચારણ કિંવા પ્રભુનામસ્મરણાદિ શુભ શબ્દો નીકળવા જોઇએ તેને બદલે તેમાંથી દુર્ગંધવાળો ધુમાડો નીકળતો

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n23/mode/1up

realpatidar.com

જોઈ કયા વિવેકીને ખેદ ન થાય ? પણ તેમનો એ ખેદ તારા પરાક્રમનું વિલક્ષણ સ્મરણ કરાવનારો હોવાથી તારા માહાત્મ્યને વધારનારો છે !

જેઓને શુભ કર્મ પ્રાપ્ત નથી વા જેઓ શુભ કરવા ઇચ્છતા નથી એવા નવરા માણસોને તું તારી ઉપાસનામાં જોડે છે, ને પછી પ્રયાશઃ મૃત્યુ પર્યંત તેમને છોડતી નથી એ તારૂં ભકતવત્સલપણું કાંઇ ન્યુન વખાણને પાત્ર છે ? કેટલાક કોઈના ઉપદેશથી વા પોતાને થયેલા દુઃખદ અનુભવથી તારી ઉપાસનાનો ત્યાગ કરે છે, પણ શ્વાન જેમ વમન કરેલાનું પુનઃ ભક્ષણ કરે છે તેમ તેઓ તારી ઉપાસનાનો ત્યાગ કર્યા પછી થોડા સમયમાં પુનઃ પ્રેમથી તારી ઉપાસનામાં તત્પર થઇ જાય છે. મનુષ્યને શ્વાન જેવા સ્વભાવ યુકત બનાવવાની આ તારી શકિત અવશ્ય અલૌકિકજ ગણાવી જોઇએ !

તારૂં માહાત્મ્ય અપાર છે ! તારૂં માહાત્મ્ય સાંભળી જેઓ પોતાના કાન ઉંચા કરે છે તેઓ અલ્પશ્રુત છે એમજ તારૂં માનવું છે, તેથીજ તું કેટલાક વિદ્વાનોને પણ " મનુષ્યોના મગજમાંના ઝેરી જંતુઓનો હું વિનાશ કરૂંછું, માટે મારૂં સેવન કરવું લોકોને બહુ ઉપકારક છે, " એમ સમજાવી તેમને તારા બંદીજનો બનાવે છે !

તારા ભકતોનાં મન તેં એવાં દુર્બળ કરી નાંખ્યાં હોય છે કે હવે તેમનામાં મન છે કે નહિ તે ઘણી વેળા પરિક્ષકને નક્કી કરવું કઠિન થઇ પડે છે, જરદો ચાવવાનું, છીંકણી સુંઘવાનું, છીંકણી દાંતે દેવાનું, હોકો પીવાનું, ચલમ પીવાનું, કે ચીરૂટ પીવાનું જેમને વ્યસન થયું હોય છે તેમનાથી તે વ્યસન ત્યજી શકાતુ નથી, ને કોઈ ત્યજવાનો નિશ્ચય કરે છે, તો માત્ર થોડા દિવસજ તેમનાથી તે નભી શકે છે. અને કેટલાકથી યાવજ્જીવન તારો ત્યાગ નભાવવાની પ્રતિજ્ઞા પણ થઇ શકિત નથી, ને જેઓ પ્રતિજ્ઞા કરે છે તેમાંના કેટલાક તે પ્રતિજ્ઞા યથાયોગ્ય પાળતા નથી, તેથી ઉપર દર્શાવેલી વાત સુસિદ્ધ થાય છે.

તારા ભકતોને અન્યાશ્રયી થઇ જવાનું બહુ ભય લાગે છે, તેથીજ તેઓ જે જે દુઃખનું બાનું બતાવી તારૂં સેવન કરતા હોય છે તે સર્વ દુઃખ નિર્દોષ ઉપાયથી સુખપૂર્વક દૂર કરી શકાય એમ હોય છે, છતાં તેઓ તે ઉપાય કરતા નથી, ને તારૂંજ સેવન કર્યા કરે છે.

હે દેવિ ! જે તારૂં પાનમાં કે ચુનામાં ભેળવી ભક્ષણ કરે છે, જે તારા સૂક્ષ્મ ચુર્ણને સુંઘે છે કે દાંતે દે છે, જે તારા ભુકાને હોકાની ચલમમાં, પાનડામાં કે કાગળમાં ભરી પીએ છે, એ સર્વને તારૂં ખરૂં સ્વરૂપ સમજાવી તારી સત્તાનુ ઉલ્લંઘન કરાવી સુખી કરજે, કેમકે ભકતો ઉપર અનુગ્રહ કરવો એ મોટાઓનો સ્વભાવ છે. એ વાત સાચી છે કે ચિરકાળ તેઓએ તારૂં પ્રેમપૂર્વક સેવન કરેલું હોવાથી તેઓ તારો વિયોગ સહસાસહન કરી શકશે નહિ, પણ તું તેમને સંયોગને અંતે વિયોગ હોય છે એમ સમજાવી તારા વિયોગથી તેઓ મનમાં ઓછું ન લાવે એમ તેમને વારંવાર સમજાવતી રહેજે, ને જણાવજે કે જો તમે મારી તુચ્છ સત્તાનું ઉલ્લંઘન કરી શકશો નહિ તો બીજા વિકારોનું તથા દૃશ્ય પ્રપંચનું શી રીતે ઉલ્લંઘન કરી શકશો ? ને કૃતાર્થ પણ શી રીતે થઇ શકશો ?

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n24/mode/1up

realpatidar.com

અધિકારે અધિકકર્તવ્યતા—કર્તવ્યભાર.

"Uneasy lies the head that wears a crown."

અર્થ:—રાજ્યમુકુટથી વિભૂષિત મસ્તક ચિંતાથી લાદેલું છે.

અહા ! આંગ્લકવિવર શેકસ્પીઅરના આ વચનમાં કેટલું સત્ય અને ડહાપણ સમાયેલું છે ? એક બાળક જુઓ. તેના મુખ ઉપર આનંદ કેવો છવાઈ રહ્યો છે ! બીજી તરફ દૃષ્ટિ કરો અને એક ગૃહસ્થને જુઓ. શું તેના મુખ ઉપર બાળકના જેટલો નિર્દોષ આનંદ છવાઈ રહ્યો છે ? તેમનામાં તમને કેટલો બધો ફેર લાગે છે ? આનું કારણ શું ? કારણ સ્પષ્ટ છે 'બાળક' અને 'ગૃહસ્થ' એ બે શબ્દોજ કારણનું સૂચન કરે છે. બાળક કરતાં ગૃહસ્થનો અધિકાર વધારે છે. ગૃહસ્થ બાળક ઉપર સત્તા ભોગવે છે. જેમ સત્તા વધારે તેમ જવાબદારી પણ વધારે. એક સાધારણ અમલદાર અને ઇગ્લાંડના મુખ્ય પ્રધાનને સરખાવો. મુખ્ય પ્રધાન જેની સત્તા વધારે છે તેની જવાબદારી પણ વધારે છે. આટલાથીજ ઉપરના વચનની યથાર્થતા વાચકને સમજાશે.

આ જગતમાં સૃજાયેલી તમામ પ્રાણિ, પદાર્થ—સજીવ, નિર્જીવ—ચેતન, જડ વસ્તુઓ તરફ દૃષ્ટિ કરતાં, મનુષ્ય દરેકનો નેતા છે એ સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે. મનુષ્ય શિવાયના અન્ય પ્રાણિઓના વર્ગીકરણમાં સાધારણત: વિશેષ શારીરિક બળને પ્રથમ પંક્તિ મળે છે, પરંતુ મનુષ્ય તરફ દૃષ્ટિ કરતાં તેથી જુદુંજ માલમ પડી આવે છે. મનુષ્ય કરતાં બીજાં પ્રાણિઓ શારીરિક બળમાં ચઢી જાય છે. તે છતાં તે દરેક પર મનુષ્ય કાંઇક શ્રેષ્ઠતા ભોગવતો જણાય છે. ઝીણવટથી તપાસ કરતાં જગતની સર્વ મહાન વસ્તુઓ ઉપર કાબુ ધરાવવાની એક સર્વોપરી શક્તિ મનુષ્યમાં માલમ પડે છે. તે બુદ્ધિ છે. બુદ્ધિથી મનુષ્ય હાથી જેવાં મહાન તથા સિંહ, વાઘ જેવાં હિંસક પ્રાણિઓને જેર કરી શકે છે. માત્ર બુદ્ધિથીજ નિર્માલ્ય જણાતી ઘાસ જેવી વસ્તુમાંથી ખાંડ, સાકર, અને કાગળ જેવી વસ્તુઓ બનાવી શકાય છે. લાકડાના વેરમાંથી ખાંડ બને એ વાત કલ્પનામાં પણ ન આવી શકે એવી છે. છતાં 'બુદ્ધિ'થી તે શકય છે. આવી મહાન શક્તિ બુદ્ધિ જે ઇતર પ્રાણિઓમાં નથી તે સર્જનહારે મનુષ્યને બક્ષેલી છે, જેથી તે ઇતર સૃષ્ટિ પર આધિપત્ય ભોગવી શકે છે, અને તે માટે તેનો હરઘડી ઉપકાર માનવાની—તેને લક્ષમાં રાખીનેજ હરકોઇ કાર્ય કરવાની જરૂર છે.

આ પ્રમાણે અન્ય સર્વ પ્રાણિ પર આધિપત્ય ભોગવવાની શક્તિ પોતાનામાં છે, એ વિચારથી મનુષ્યે ફુલાઇ જવાનું નથી. અદલ ન્યાયી ઇશ્વરે ત્રાજવાનાં બન્ને પલ્લાં સમ તોલજ રાખ્યાં છે, આધિપત્ય ભોગવવાની બુદ્ધિરૂપી શકિત સાથે પોતાના આધિપત્ય નીચેનાં પ્રાણિ પદાર્થને કાંઇપણ નુકશાન પહોંચાડયા શિવાય, પૂર્ણ કાળજીથી તેના રક્ષણ, પોષણની જવાબદારી પણ મનુષ્યને શીર પ્રભુએ મુકેલી છે. જે મનુષ્યની બુદ્ધિ પૂર્ણ વિકાસ પામેલી છે, જેઓ પોતાની બુદ્ધિનો પૂર્ણ ઉપયોગ કરે છે—કરી શકે છે; તે હરકોઇ પગલું ભરતાં કાર્ય કરતાં, પોતાની જવાબદારી લક્ષમાં રાખેજ છે. આવી રીતે જવાબદારી લક્ષમાં—રાખીને જે કર્તવ્ય કરવામાં આવે છે તે બેશક નિર્મળ હોઈ પ્રશંસનીય હોય છે. આજ સુધીમાં દુનીઆમાં જે મહાન પુરૂષો થઇ ગયા છે તેમનું જીવન વૃતાંત જોતાં સ્પષ્ટ રીતે

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n25/mode/1up

realpatidar.com

જણાય છે કે તેઓ પોતાનો અધિકાર વાપરતાં પોતાની જવાબદારી માટે બિલકુલ બેદરકાર રહ્યા નથી. કારણ કે અધિકાર એટલે શું ? તે તેઓ બરાબર સમજતા હતા. અધિકારનો અર્થ સમજવા એક વાર્તા લખવી અત્રે અસ્થાને નહિ ગણાય.

પહેલાંના વખતમાં ડાયોનીસીઅસ નામનો એક પ્રખ્યાત, અતિસમૃદ્ધ અને વૈભવશાલી રાજા હતો. ઉપલક રીતે જોનારને એમ લાગે ખરૂં કે ગાડી, ઘોડા, સુખપાલ કે હાથીને હોદ્દે વિરાજિત વ્યક્તિ અતિ સુખી છે; અને ફાટાં તુટાં વસ્ત્ર પહેરનારાં, પગે ચાલનારાં, અને ઝુંપડામાં રહેનારાં મનુષ્યો દુ:ખી છે. ડાયોનીસીઅસને માટે પણ ઘણા લોકો એમજ ધારતા. પણ ડાયોનીસીઅસ પોતાની સ્થિતિ બરાબર સમજતો હતો. તેનો ડેમોકલીસ નામનો એક મિત્ર ડાયોનીસીઅસનો સુખ વૈભવ જોઇ, પોતાને તે મળે એવું ઇચ્છવા લાગ્યો. તેણે એક દિવસ પોતાના મિત્ર આગળ જઇ ફકત એક દિવસ માટે અધિકાર પોતાને સોંપવાની માગણી કરી. ડાયોનીસીઅસ બહુ બુદ્ધિશાળી અને વિચારવંત હતો. મિત્રની માગણી તેણે કબુલ રાખી અને જે દિવસે ડેમોકલીસને અધિકાર સોંપવાનો હતો તે દિવસે તેના માનમાં એક મીજલસ રાખી. તેણે પોતાના અમીર ઉમરાવ અને મિત્રોને પણ નોંતર્યા. ડેમોકલીસ પોતાની ઇચ્છા પાર પડશે એવી આશામાંને આશામાં કંઇ કંઇ હવાઇ કિલ્લાઓ બાંધતો પોતાને ઘેર ગયો. પણ તે બિચારાને કયાં ખબર છે કે તેની આશા અફળ છે ! તેને માટે તો એક નવું બોધવચન ડાયોનીસીઅસે તૈયાર કર્યું હતું. તે બોધ વચન આજે કહેવત રૂપે પ્રચલિત છે.

આજ ડેમોકલીસ રાજા થવાનો છે. તેના હર્ષનો પાર નથી. રાજા થયા પછી શું શું કરવું તેનો વિચાર તેને થયા કરે છે, પણ કાંઇ સમજણ પડતી નથી. આજે આખા શહેરમાં રાજાના હુકમથી ઉત્સવ થઇ રહ્યા છે. વખત વખતનું કામ કરતો હતો. જોતજોતામાં વખત થયો અને ડેમોકલીસ રાજાએ મોકલેલા કિંમતી પોશાકમાં સજ્જ થઇ રાજા ડાયોનીસીઅસને ત્યાં ગયો. મીજલસનો વખત થતાં સહુ અમીર ઉમરાવો આવી ગયા અને પોતપોતાની જગાએ બેસી ગયા, અને ડાયોનીસીઅસ તથા ડેમોકલીસને માટે આતુરતાથી રાહ જોવા લાગ્યા. થોડાજ સમયમાં તેમની પધરામણી થઇ. તેઓ પણ પોતાને આસને બેઠા. પાત્ર તો સર્વે કનકનાંજ હતાં. સુગંધી પદાર્થોનો તો પારજ નહોતો. અનુચરો વીંઝણાથી વાયુ ઢોળતા હતા. વાદ્ય ગાન પણ શરૂ થઇ ગયાં હતાં. અનુચરો હુકમ ઉઠાવવાને આતુર કાને ઉભા હતા. આ સઘળું જોતાં ડેમોકલીસ વિચારમાં લીન થયો. " અહા ! રાજા કેવું અદ્વિતીય સુખ ભોગવે છે. એવો તે કોણ ભાગ્યહીન હોય કે જેને આવા સુખની ઇચ્છા ન થાય ? આવો વૈભવ ન ભોગવાય તો જીવવું વ્યર્થ છે. ખરે ! આજે મારા ભાગ્યનો સાચો ઉદય થયો છે. હું રાજા થવાનો છું. કોઇને જીવાડવો કે મારવો તે મારા હાથમાં છે " જમવાનું શરૂ કરવા માટે રાજાએ તેને વિચારમાંથી જગાડયો. હાથ લંબાવી થાળીમાં પીરસેલ વાની લઇ જેવો તે મુખમાં મુકવા જાય છે કે કાંઇક તેની નજરે પડયું. તે ધ્રુજવા લાગ્યો. આસનેથી ઉઠી દૂર ગયો અને આભાની પેઠે ઉભો રહ્યો. વાંચક ! તેણે શું જોયું ? પોતાના માથા ઉપરજ અદ્ધર ઘોડાના વાળના આધારે લટકતી નગ્ન તરવાર ! તે જણાતી જડ વસ્તુ પોતાની અદૃશ્ય જિહ્વાવાટે ડેમોકલીસ અને ત્યાં બેઠેલા અન્ય સર્વને ઉપદેશ દેતી હતી " પામર મનુષ્યો ! કીર્તિભૂખ્યા મનુષ્યો ! સત્તા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n26/mode/1up

realpatidar.com

ભોગવવાનો, કીર્તિ મેળવવાનો અને વૈભવ ભોગવવાનો વિચાર કરતા પહેલાં જવાબદારી, સંકટ, દુઃખ વિગેરેનો સંપૂર્ણ વિચાર કરજો." અધિકાર સાથે રહેલી જવાબદારી જાણી, રાજા થવાની ઇચ્છા ત્યાગી, જવાબદારી જાણનાર રાજાને નમન કરી અને પોતાને કાંઇક વિશેષ જાણવાનું મળ્યું તેથી ઉપકાર માની ડેમોકલીસ પોતાને સ્થાને ચાલ્યો ગયો.

પ્રિય વાંચક! હરકોઇ રાજ્ય કે સામ્રાજ્યનો, ધર્મનો, દેશનો, ગ્રામનો, જ્ઞાતિનો, સમાજનો, સંસ્થાનો કે કુટુંબનો પોતે નેતા છે, વડો છે, વિગેરે કહેવરાવી જે ફુલાય છે તેણે પોતાની આસપાસના અથવા તાબાના કોઇને પણ અડચણ કે અન્યાય ન પહોંચે તે માટે સતત ધ્યાન રાખવાની કેટલી જરૂર છે તે ઉપરની વાર્તાથી સમજાયું હશે. ચાલુ જમાનામાં ઉપરના નિતિ વચનનો કેટલો અમલ થાય છે તથા આપણે દૃષ્ટિથી જે જોઇએ છીએ તે વિચારીએ, પ્રાચીન સમયમાં જેઓ અધિકાર સ્વીકારતા તેઓ ઘણી બારીકાઇથી રહેતા તથા જેઓ સમજતા કે એટલી બારીકાઇથી રહેવા જેવી પોતાની શક્તિ નથી તેઓ અધિકાર સ્વીકારતા નહિ. પરંતુ આજકાલ તેથું આડું જોવામાં આવે છે. અને તેનું કારણ એજ માલમ પડે છે કે ચાલુ જમાનામાં મનુષ્યની શ્રેષ્ઠતા તેની કર્તવ્ય પરાયણતા કરતાં તે કેટલાં કામમાં જોડાયો છે—તેણે કેટલાં કાર્ય કરવાનાં માથે લીધાં છે, તેની ગણત્રીથી વધુ મપાતી જણાય છે, પછી ભલે સ્વીકારેલા કાર્યમાંનું એકેનું લીલું વાળતો ન હોય. હાલમાં ઘણાએક મનુષ્યો, કેટલીએક જુદી જુદી સમાજો તથા સંસ્થાઓના મેમ્બર, કાર્યવાહક, સેક્રેટરી, પ્રમુખ વિગેરે પોતાના નામની સહીની પાછળ લખે છે. જાણે તે વિશેષણોની લંબાઈ તેમની મોટાઈ વધારતાં ન હોય! સાધારણ રીતે તેમના કર્તવ્યથી અજ્ઞાત જન-સમાજમાં તેવી રીતે તેમની મોટાઈ મપાય છે, અને એવી રીતે અજાણ્યાને ઠગાતા નિહાળી તે બહાદુર (?) પદવીધર પોતાને કૃતકૃત્ય માની ફુલાય છે. કેટલીક વખત જ્યારે આવા દંભી અધિકારીઓ પાસે તેમના હાથ નીચેના કોઈ હેરાન થતા અથવા અન્યાય પામતા મનુષ્યો પોતાની ફરીઆદ રજુ કરે છે અને તે વિષે બારીકાઇથી તપાસ કરવા, કે તે અડચણ દુર કરવા કે ન્યાય આપવા વિનંતી કરે છે ત્યારે ગુમાન ભરેલા મંદમતિ અધિકારીઓ ઉત્તર આપે છે કે "તમે તો નવરા બેઠા આવું આવું કેટલુંયે શોધી કહાડશો. અમારે અમારો કામ ધંધો હશે કે નહિ?" અલબત ખરી વાત છે કે જે મનુષ્યને પોતાના અમુક મુખ્ય ધંધા ઉપર સતત લક્ષ આપવાનું હોય તે અન્ય ઉપર લક્ષ ન રોકી શકે, પરંતુ આવા મનુષ્યોને સૂચવવાનું કે જે કાર્યમાં તમે પુરતું લક્ષ આપવા અશક્ત છો, તે કાર્યની જવાબદારી તમારે લેવીજ ન જોઈએ. જે કાર્ય ન કરી શકો તે હાથથી હેઠું મુકો. અમે અમુક કાર્ય કરીએ છીએ એવો લોકમાં દેખાવ કરી દુનીયાને શા માટે ઠગવી જોઇએ? તેમ કરવું શું નીતિ વિરૂદ્ધ નથી? આવું નીતી વિરૂદ્ધ કાર્ય કરનાર કોઈ જનસમાજનું ભલું કરી શકે ખરો? પોતાના અધિકારની જવાબદારીનું જેને ભાન નથી તેણે અધિકારથી દુરજ રહેવું જોઇએ, અને જો તે પોતાની મેળે સમજીને દુર ન રહે તો છેવટે તેને દુર કરવો તે જન સમાજની ફરજ છે.

આજકાલ આર્યાવર્ત બહુ પછાત સ્થિતિમાં છે, અને તેથી તેને બીજા દેશોની હારમાં લાવવા માટે તેના ઘરેઘરમાં જ્ઞાન પ્રવર્તાવવાની જરૂર છે એવી ચોતરફથી બુમ ઉડતી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n27/mode/1up

realpatidar.com

સાંભળીએ છીએ, અને તે ખરી છે. આ જ્ઞાનવિસ્તારના કામ માટે શિક્ષા ગુરૂઓ-ઉપદેશકોની જરૂર છે. દરેક મનુષ્યને જ્યાં સુધી જ્ઞાન ન અપાય ત્યાં સુધી અજ્ઞાન તિમિર ટાળવું એ અશકય છે. પરંતુ જ્ઞાન આપવાને ઉપદેશ કરવાને લાયક તેજ ગણાય કે જેને પુરતુ જ્ઞાન હોય, અને પોતે કહેલા સિદ્ધાંત પ્રમાણે ચાલતો હોય. પણ આજકાલ એવું જોવામાં આવે છે કે સારૂં લખતાં વાંચતાં આવડ્યું, છટાથી બોલતાં આવડયું એટલે ઉપદેશક. ગુરૂ થવાને લાયક-બોલેલું પોતાથી પળાય છે કે કેમ એનો વિચાર કરવા રહેવું એ નવીન કૃત્રિમ દૃષ્ટિથી ના હિંમતપણું-બાયલાપણું લેખાય છે. એક તરફથી જનસમાજ ભેળો કરી, સ્ટેજ-પ્લેટફોર્મ ઉપર ચઢી, ઉંચે આસને વિરાજી, સમાજમાં વિદ્યાવૃદ્ધિ કરવા, બાળલગ્ન, બે ચાર સ્ત્રીઓ પરણવાનું, બીન ઉપયોગી ઉડાઉ ખર્ચ, જ્ઞાતિવરા વિગેરે બંધ કરવા અલંકૃત ભાષામાં, મહીપ જેવા મધુર સ્વરે મોટેથી ભાષણો અપાય છે: અને બીજી તરફથી બોલનાર પોતેજ (બીજાઓને બંધ કરવા કહેલાં) તે કાર્યો કરે છે. પરંતુ આવા દંભીઓને તે વિષે કાંઈ વિચાર થતો હોય એમ લાગતું નથી. તેઓ તો એમજ સમજે કે અમે કરીએ છીએ તે સારૂંજ છે. પરંતુ આવા કૃત્રિમ મહાપુરૂષોને અખાના શબ્દો "ગુરૂ થઇ બેઠો હોંશે કરી, કંઠે પાંણ શકે કેમ તરી ?" યાદ કરાવવાની જરૂર છે. ગુરૂનું કામ ઉપદેશથી બીજાને તારવાનું છે, પણ ગુરૂને કંઠે (કર્મભાર રૂપી) પત્થર બાંધેલો હોવાથી તે પોતેજ ડુબકાં ખાય, તો પછી બીજાને બચાવવા તે શી રીતે શક્તિમાન થાય ? તે પોતે તો ડુબવાનો પણ સાથે સાથે બીજાઓને પણ ખોટી હીંમત આપી, તેમનું સત્યાનાશ વાળવાનોજ.

ઉપર જણાવેલી પ્રતના જનસમાજમાં દેખીતા-પરાણે થઇ બેઠેલા ઘણા નેતાઓ ચાલુ જમાનામાં આપણે જોઇએ છીએ. તેઓ ખરેખર પાપી મનુષ્યો છે. છેવટમાં હરકોઇ કાર્ય માથે લેવા ધારનાર માણસે તે લીધેલું કાર્ય સંપૂર્ણ રીતે પાર પાડવાની શકિત પોતાનામાં છે કે નહિ, તેનો સંપૂર્ણ વિચાર કરીનેજ ઇચ્છેલું કાર્ય માથે લેવું જોઇએ. પ્રસંગોપાત તે કાર્ય મોટું થતાં તે બજાવવાની પોતામાં શકિત ન હોય તો તે શકિતમાન પુરૂષને સોંપી દેવું જોઇએ. પુરતો વિચાર ન કરતાં મિથ્યાભિમાનથી કે કીર્તિના લોભથી જે મનુષ્યો ગજાવિનાનાં મોટાં કાર્યો હાથ ધરે છે તેઓને પાછળથી પસ્તાવું પડે છે. તેથી જ્યારે લોકો નીંદે છે ત્યારે, કીર્તિ ભુખ્યા નામના નેતાઓ સમજીને પોતાને પ્રાપ્ત થયેલ વા પોતે સ્વિકારેલા અધિકારની જવાબદારી સમજી યથાર્થ સેવા બજાવવા તત્પર થશે. તો આ લેખનો હેતુ સફળ થશે. અસ્તુ.

લી. નગીનદાસ વ્રજલાલ.
શ્રી સેવાભિલાષી મંડળ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n28/mode/1up

realpatidar.com

હિંદુસ્તાનનો ખેડુત.*

" Ill fares the land, to hastening ills a prey,
" Where wealth accumulates and men decay;
" Princes and lords may flourish or may fade;
" A breath can make them as a breath has made;
" But a bold peasantry, their country's pride,
" when once destroyed, can never be supplied. "

Goldsmith.

" જે દેશમાં પૈસો વધે છે પરંતુ માણસોનો ક્ષય થાય છે તે દેશનું ભવિષ્ય માઠું છે અને તે દેશનો વિનાશ પણ જલદી જ થવાનો. મોટા મોટા જાગીરદારો, અમીર ઉમરાવો તથા ઠાકોરોની ભલે વૃદ્ધિ થાઓ કે ભલે તેમનો નાશ થાઓ, તેવી આપણને બિલકુલ ચિંતા નથી કારણ કે રાજાના એક બોલથી તેઓની ઉત્પત્તિ થઇ છે અને જરૂર પડશે તો ભવિષ્યમાં રાજાના બોલથી તેમને ઉત્પન્ન કરી શકાશે. પરંતુ વીર ખેડુત લોકો જે આપણા દેશનું નાક છે તેનો જો એક વખત નાશ થયો તો ફરી તેમની જગ્યા પુરાઇ શકાવાની નથી.

" ગોલ્ડસ્મીથ "

હિંદુસ્તાનમાં જો આપણું ધ્યાન કોઇ પણ ખેંચી શકતું હોય તો તે આપણો ખેડુત વર્ગ છે. ભગવાં કપડાં પહેરી ભટકી ખાનાર સ્વામીને પણ ખેડુતની ઉપર મુકી શકાય તેમ નથી. એ સ્વામીનું પુરૂં ખેડુત જ કરે છે. ખેડુતોથી ઉતરતો ઉપયોગી વર્ગ શહેરો અને કસબાઓમાં વસતો કારીગર વર્ગ છે—જેવા કે વણકરો, મોચી, કારખાનાસાં કામ કરનારા મજુરો, લુહાર, સુતાર, કડીઆ, સોની વગેરે. દેશને ઉપયોગી ઘણી જાતની તેમની પ્રવૃત્તિઓને લીધે આ વર્ગ પણ આપણું ધ્યાન ખેંચી રહ્યો છે. તેથી ઉતરતો ઉપયોગી વર્ગ મજુરોનો છે—જેવા કે ઝાડુ કાઢનારા, ભંગી, કડીઆરાઓ, રસોઇઆઓ, ઘોડાવાળાઓ વગેરે.

આ ત્રણ વર્ગો દબાયલા હોવાથી પોતાનાં બંધનો તોડવાની રાહ જોઇ બેઠા છે. એમનામાં અતિશય અંધકાર તથા નિર્જીવતા વ્યાપી રહેલાં છે. ખેડુતો, કારીગરો, અને મજુરો મડદાની માફક મુંગા બેસી રહેલા છે. તેમને ચેતન કોણ આપશે? તેમને બોલતાં કોણ શીખવશે? તેમનો કવી કોણ થશે? તેમને વાસ્તે મહાભારત તથા રામાયણ કોણ લખશે? હિંદ દેશ પોતાના ખરા કવીની રાહ જોઇ બેઠો છે. કારણ કે હિંદની પ્રજા ઝુંપડામાં રહે છે, બંગલામાં અને મહેલોમાં રહેતી નથી.

ધોળાં અને સુશોભીત કપડાં પહેરનારા અને ખાનદાન ગણાતા લોકો જેમનો બુમાટો આપણે નિરંતર સાંભળ્યા કરીએ છીએ તેમના કરતાં ઉપલા ગરીબ વર્ગો તરફ મારૂં ધ્યાન વધારે ખેંચાય છે તેનું કારણ શું? કારણ તો ખુલ્લું જ છે. હિંદુસ્તાનની ખરી વસ્તી તે વર્ગોની જ છે. હિંદુસ્તાનમાં થોડા રાજાઓ, ઠાકોર, અમીરો ઉમરાવો, યુનીવરસીટીની ડીગ્રી ધરાવનારા ગ્રેજ્યુએટો, શરાફો, વૈદો, પારકે પૈસે પેટ ભરનારા મહારાજો અને સ્વામીઓ, શાસ્ત્રીઓ અને પંડીતો હશે. પણ તેઓની સંખ્યા ઘણીજ થોડી છે પણ ખેડુતો,

* સંવત ૧૯૬૯ ના અશ્વિન માસના " વસંત " ના અંકમાં આવેલો લેખ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n29/mode/1up

realpatidar.com

કારીગરો, તથા મજુરો તો કરોડો છે. અને તેથીજ આપણી સમાજમાં તે વર્ગને યોગ્ય માન તથા પ્રતિષ્ઠા મળવાંજ જોઇએ.

વળી દેશનું સઘળું દ્રવ્ય આજ વર્ગો ઉત્પન્ન કરે છે. વર્ષની શરૂઆતથી તે અંત સુધીનું સર્વ કામ આ લોકો કરે છે. આપણે માટે ખોરાક તથા કપડાં લત્તાં પણ એ લોકોજ પુરાં પાડે છે. મકાનો બાંધવાનું, ગાડીઓ બનાવવાનું અને રસ્તાઓ બનાવવાનું સર્વ કાર્ય તેઓજ કરે છે. તાપ, ટાઢ અને વરસાદમાં ખોદવાનું તથા ખેડવાનું કામ કરી સર્વને જીંદગીમાં જોઇતાં સાધનો તેઓજ પુરાં પાડે છે. ખરેખાત સમાજનો અન્નદાતા તથા પોષક વિષ્ણુ ખેડુત જ છે. આપણા જીવનનું મૂળ પણ તેજ છે અને આપણને પ્રકાશ આપનાર સૂર્ય પણ તેજ છે. આપણે બધા તેણે પુરા પાડેલા અજવાળાથીજ તેજસ્વી દેખાઇએ છીએ. એટલા માટે જ અન્ન પુરૂં પાડનાર ખેડુત—સ્વામી કે શેખ, પંડીત કે પુરાણી, વકીલ કે શરાફ, રાજા કે મહારાજા સર્વના કરતાં શ્રેષ્ઠ છે—સર્વની તે ટોચે છે.

ખેડુતે અધુરૂં મુકેલું કામ કારીગર પુરૂ કરે છે. કપાસ, ચામડું, લાકડું કે ધાતુને તેની મૂળ બેડોળ સ્થિતિમાંથી સુંદર આકારનું તે બનાવે છે તેના ચંચળ હાથથી જ આપણાં કપડાં, ઘર, જોડા, વાસણ, કાચ, કલમ, રૂદ્રાક્ષની માળા વગેરે વસ્તુઓ બને છે. અને આ વસ્તુઓને લીધે જ આપણે જંગલી મટી સુધરેલા બની જઇએ છીએ. ખરેખર કારીગર એક જાદુગર સમાન છે.

આનાથી ઉતરતુ કામ, મજુર વર્ગ,—સેવક વર્ગ—કરે છે. આ વર્ગ પણ સમાજની જેવી તેવી સેવા બજાવતો નથી. ઝાડુ કાઢનાર ભંગી વગર શહેરની કેવી દશા થાય તેનો વિચાર કરો ? ભંગીને સમાજનો શીરોમણી કહીએ તો ચાલે પણ પોતાની ખરી સ્થિતિનું તેઓને જ્ઞાન નથી.

તેટલા માટે ગંદા દેખાતા, જાડા અને મેલા કપડાવાળા ખેડુત અને કારીગર વર્ગ પ્રત્યે મારા જેવા લોકો માનની દૃષ્ટિએ જુએ તો તેથી સુશોભીત કપડાં પહેરી ફરનારા અત્તર અને સેંટની ખુશબોથી મહેકી રહેલા આળસુ શ્રીમંત લોકો કે કેળવાયલા લોકોને બિલકુલ ગુસ્સે થવાનું કે ગભરાવાનું કારણ નથી. ગ્રેજ્યુએટો તરફ મને પક્ષપાત નથી ને તે વર્ગ મારૂં ધ્યાન ખેંચી શકતો નથી તેથી તેમણે મારા ઉપર ક્રોધ કરવો નહિ કે મારી સામે બડબડવું નહિ. મારામાં ને તેમનામાં માત્ર સહેજ અંતર છે. તેઓ સમાજને ઉંચી દ્રષ્ટિ રાખી જુએ છે. હું નીચેથી જોઉંછું. તેઓ રાજા મહારાજાઓને તથા પદવી ધારીઓને પુજે છે. હું દેશનું દ્રવ્ય ઉત્પન્ન કરનારાઓને પુજુંછું. તેઓ બંગલા તથા મહેલોમાં રહેનાર શ્રીમંત લોકોને માન આપે છે. હું તે મહેલો બાંધનાર ગરીબ કારીગર વર્ગને માન આપુંછું. નિરાધાર સ્થિતિમાં પડેલા કરોડો માણસની હું વકીલાત કરૂંછું. આથી કરીને હિંદુસ્તાનના મજુરી કરનાર વર્ગ સબંધી કાંઇ વિશેષ હકીકત આપવાનો હું વિચાર રાખુંછું.

આપણા દેશમાં લાંબા કાળથી ખેડુત કારીગર તથા મજુર વર્ગને હલકા ગણવાનો રિવાજ ચાલ્યો આવ્યો છે તે જોઇ મને નવાઇ ઉપજે છે. આપણી જ્ઞાતિ સંસ્થામાં કામ કરનારા લોકોને—(વૈસ્ય અને શુદ્ર) ત્રીજું અને ચોથું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે અને બ્રાહ્મણો તથા ક્ષત્રિઓને ઉંચા ગણવામાં આવ્યા છે. કુદરતી શ્રેણીથી ઉંધું આનાથી બીજું

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n30/mode/1up

realpatidar.com

શું હોઇ શકે? આપણામાંના ઘણા આ વર્ણાશ્રમની સંસ્થાનાં વખાણ કરે જાય છે અને એ સંબંધી રાજી રાજી થઇને વાતો કરે છે. પરંતુ તેઓ એજ વર્ણાશ્રમ કે જ્ઞાતિ સંસ્થા આપણી સામાજીક ઉપયોગીતાથી કેવી ઉલટી છે અને તેથી તે આપણી સમાજને કેટલી હાનીકર્તા છે તે જોઇ શકતા નથી. જે વર્ણાશ્રમની સંસ્થા પ્રજાના ઉપયોગી તથા મોટા ભાગને હલકી પાયરીએ મુકે છે તે વર્ણાશ્રમ આપણને નુકશાન કર્તા તેમ તદ્દન બુદ્ધિ વિરૂદ્ધ તથા મુર્ખાઇ ભરેલો છે. આપણું અત્યારનું જ્ઞાતિ બંધારણ આપણી પ્રજાકીય એકત્રતા થવામાં વિઘ્નરૂપ છે તે સંબંધી અત્યારે હું કાંઇ બોલવા માગતો નથી. આ પ્રસંગે હું એટલુંજ કહુંછું કે અસલથી ચાલી આવેલા વર્ણાશ્રમ પ્રમાણે આપણે ખેડુત વર્ગને બ્રાહ્મણ કરતાં હલકો ગણીએ છીએ તે ખોટું છે અને તેનાથી આપણને અનહદ નુકશાન થયું છે. પોતાની જાતને હલકી ગણવાનું આપણે ખેડુતને શીખવીએ છીએ. કામ કરનારા વર્ગને આપણે એમજ સમજાવતા આવ્યા છીએ કે તેમની જગ્યા તો સમાજમાં ત્રીજી છે. પછી તેઓ પોતાનું સ્વમાન ખુએ તેમાં નવાઇ શી? એકની એક વાત વારંવાર કહેવાયા કરે તો તે ખરી મનાય છે.

માટે હવે આપણે ખેડુત અને કારીગર સંબંધી જે માન્યતા પ્રજામાં ચાલે છે તેમાં ફેરફાર કરવો જરૂરનો છે. બ્રાહ્મણો, ધર્મગુરૂઓ, ઠાકોરો તથા અમીર ઉમરાવો, શરાફો, જમીનદારો તથા વકીલોને આ વાત ગળે નહિ ઉતરે માટે તેમને કહેવામાં માલ નથી. ગ્રેજ્યુએટોને પણ આ વાત ગળે નહિ ઉતરે કે તેમના કરતાં સુતાર કે લુહાર સમાજને વધારે ઉપયોગી માટે વધારે માનનીય છે કારણ કે પોતાની ડીગ્રી તથા સરટીફીકેટોને લીધે તેમની આંખે અંધારાં આવ્યાં છે. રસ્તે ચાલતાં કોઇ ઠાકોર કે નવાબ લુહાર કે ખેડુતને નમસ્કાર નહિ કરે કારણ કે તેના બંગલા તથા મહેલોનું વાતાવરણ અસત્યથી એટલું બધું ભરપુર છે કે તેનાથી આ મહાન સત્ય સમજી શકાશે નહિ. માત્ર ખેડુતજ આપણી વાત ખુશીથી સાંભળશે. જ્યારે આપણે ખેડુતને સમજાવીશું કે તારૂં સ્થાન ત્રીજું નથી પણ પહેલું છે ત્યારે જ તે પોતાનું મહત્વ સમજતો થશે. અરે એટલું જ નહિ પણ આપણે એને સમજાવવું કે તારી જગ્યા પહેલી છે અને તારી સાથે સરખામણીમાં બીજા તો કશા લેખામાં પણ નથી. જ્યારે તે સમજશે કે ખરો આર્ય (ખેડુત) તો હુંજ છું ત્યારેજ તે પોતાનું માથું ઉંચું કરી ટટાર ઉભો રહેશે ત્યારે જ તે બેઠા બેઠા ખાનાર બ્રાહ્મણોને કે મંદીરના મહારાજોને, વકીલોને કે શાહુકારોને નમતો તથા તેમની ખુશામત કરતો બંધ થશે. વર્ણાશ્રમની નાશકારક પ્રથા હવે બંધ થવીજ જોઇએ અને લોકોના મનમાં નવાં પ્રકારના વિચારો દાખલ થવા જ જોઇએ.

સાધુ લોકોના મઠ વિષે આપણામાં સામાન્ય માનતા ઉંચા પ્રકારની હોવાથી ખેડુત અને કારીગરોને હલકી પાયરીએ મુકવામાં આવે છે. આપણા ધર્મમાં આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને અનાજ પકવવું, ઘર બાંધવું, વગેરે બાબતોને હલકી ગણી છે. આવી જાતના વિચારોથી વાતાવરણ એવું બંધાઇ ગયું છે કે મજુરી કરવી એ હલકું ગણાય છે. અને તેથી ખેડુત બિચારો શરમાતો શરમાતો પોતાનો ધંધો કરે છે. પાછલા સૈકામાં એવાં પદો ને કાવ્યો રચાયાં છે કે પારકાની મહેનત પર બેઠે બેઠે ખાનારા મુમુક્ષુને ખેડુત તથા કારીગર કરતાં ઊંચો ગણવો. આવા આવા વિચારોથી સામાજીક હિતને ઘણુંજ નુકશાન થયું છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n31/mode/1up

realpatidar.com

આપણા સ્વામીઓ અને સન્યાસીઓ પણ રાજા મહારાજા, ઠાકોર ઠકરા, તથા શ્રીમંતોની પાછળ ખુશામત કરતા વળગે છે. અર્વાચીન હિંદુસ્તાનમાં કેટલાક પ્રખ્યાત સ્વામીઓએ રાજાના મહેલોની મુલાકાતો લે લે કરી છે અને જાણે કે રાજાઓજ સામાજિક તથા ધાર્મિક સુધારાનું કેન્દ્રસ્થાન હોય નહિ એ પ્રમાણે તેઓએ ધાર્યું છે. જે સાધુ સન્યાસીઓએ સર્વ ખાનપાન તથા ધન દોલતનો ત્યાગ કર્યો છે તેજ સાધુ સન્યાસીઓ મોજમજા ઉડાવનાર તથા અમનચમન ઉડાવનાર શ્રીમંત લોકો કે ઠાકોર ઠકરા કે નવાબો સાથે સંબંધ રાખે એ કેટલું બધું અયોગ્ય તથા નવાઇ જેવું છે! ખરેખર હિંદુસ્તાનનાં લોકો કમનશીબ છે. તેમના સાધુઓ તથા ત્યાગીઓ પણ રાજારજવાડા તથા શ્રીમંતોનીજ મુલાકાત લે છે. બિચારા ખેડુતના ઝુંપડાની મુલાકાત લેવાનુ કોઇને પણ યોગ્ય લાગતું નથી.

આપણા સુધારકો તથા પ્રચારકો પણ મધ્યમ વર્ગના લોકોને, વકીલોને, સરકારી નોકરોને, દાકતરોને, શરાફોને અને ધોળા કપડામાં સજ થયેલા ભણેલા વર્ગને ઉપદેશ કરે છે. અફસોસ છે કે જ્યાં ધન એકઠું થયું હોય ત્યાંજ સર્વ વસ્તુઓ આકર્ષાય છે. કેળવણી લેવાના કે નૈતિક ઉન્નતિ સાધવાના પ્રસંગો પણ ત્યાંજ આપવામાં આવે છે. જે દેશમાં સંન્યાસીઓ વકીલોને વળગતા જાય છે તે દેશ ગુલામગીરી ભોગવવાનેજ નિર્માણ થયો છે.

દેશોન્નતિને માટે જે નવી નવી સંસ્થાઓ સ્થાપવામાં આવે છે તે પણ ખાતે પીતે સુખી એવા વર્ગોના જ આશયો રજુ કરે છે. કોંગ્રેસ પણ તેજ વર્ગને માટે દેશના રાજકારભારમાં વધારે હીસ્સો માગે છે. જુદી જુદી શાળાઓ, પાઠશાળાઓ વગેરે સ્થાપવામાં આવે છે તે પણ તે વર્ગના લોકોને માટેજ. દેશી રાજાઓ ખેડુતો પાસેથી એકઠાં કરેલાં નાણા શ્રીમંત અને ખાનદાન વર્ગોના છોકરાઓને કેળવણી લેવાને વિદ્યાલયો સ્થાપવાને માટે આપે છે. આજ નાણાથી વિદ્યાર્થીઓને હુન્નર ઉદ્યોગની કેળવણી લેવા પરદેશ મોકલવામાં આવે છે. આ બધા લાભ ઉપલા અને મધ્યમ વર્ગના લોકોને મળે છે. તેમાંથી ખેડુતને શો લાભ મળ્યો? દરેક સંસ્થાના પૈસા તો ખેડુત પુરા પાડે છે પણ તેમાંથી મળતા સુખ તથા શીક્ષણનો લાભ તો એ બિચારાને બિલકુલ મળતો નથી. પંજાબ અને મહારાષ્ટ્રના સ્વદેશાભિમાની પુરૂષોએ આત્મભોગ આપી કેળવણીની જે સંસ્થાઓ કાઢી છે તે પણ મધ્યમ વર્ગના સ્વાર્થી લોકોને માટે જ! કેળવણીની સંસ્થાઓની પાછળ આખી જીંદગી સુધી આત્મભોગ આપી તેમાંથી વકીલોને કારકુનો ઉત્પન કરવા એ શું યોગ્ય છે? આને શું પ્રગતિ કહેવાય? આ બધી પ્રવૃત્તિમાંથી ખેડુતને શો લાભ મળ્યો?

ખેડુતો અને કારીગરો પ્રત્યે આપણે પહેલી દૃષ્ટિ કેમ કરતા નથી? આપણુ લક્ષ્યબિંદુ તથા સમજ શક્તિજ ભુલ ભરેલી છે. ચોખ્ખા અને ભણેલાઓને મેલાં કપડાં પહેરનારા અભણ લોકોથી આપણે જુદા પાડીએ છીએ અને બેની વચ્ચે એક લીટી દોરી તે લીટીની અગાડી આપણી તર્કશક્તિને જવા દેતાજ નથી. જે લીટી અગાડી આપણે અટકીએ છીએ તે લીટી અગાડીથીજ ખરો મનુષ્ય વર્ગ શરૂ થાય છે. જુઠા દેવોની સેવામાંજ આપણે આપણું જીવન ગુમાવીએ છીએ. શ્રીમંત લોકો તો તાંબાના રૂપીઆ જેવા છે. તેઓ ખરા ઇશ્વરી મનુષ્યો નથી. ખરા મનુષ્યો ખેતરોમાં અને કારખાનાંમાં કામ કરનારા છે, મોતી હમેશાં દરીઆની તળેજ માલમ પડે છે. પાણીની સપાટી ઉપર તો નાનાં નાનાં ઝાડવાંજ તરતાં માલમ પડે છે. સમાજમાં પણ તેમજ સમજવાનું છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n32/mode/1up

realpatidar.com

મજુર વર્ગની સ્થિતિ તપાસીશું તો તેમની ચોતરફ અજ્ઞાન તથા દારિદ્ર દીસે છે. ખેડુતને પેટ ભરીને ખાવાનું તેમ શરીર ઢાંકવાને પુરતાં કપડાં પણ મળતાં નથી. દુકાળ કે મરકીનો પહેલો ભોગ એજ થઇ પડે છે. જમીનદારો, વકીલો, શાહુકારો અને બ્રાહ્મણોનું પેટ ભરવામાં તેની શક્તિઓ તથા દ્રવ્યનો એટલો બધો વ્યય થાય છે કે તેનું પોતાનું તથા તેના કુટુંબીઓનું સારી રીતે પોષણ કરવા જેટલું તેની પાસે રહેતું નથી. હળથી પાડેલા ચાસ પાસે જ્યારે ખેડુત ઉભો રહે છે ત્યારે સેંકડો વર્ષથી ચાલતી નિરાશા તેના મ્હોં પર સ્પષ્ટ દેખાય છે. અને આખી દુનીઆનું પોષણ કરવાનો બોજો તેની પીઠ પર પ્રત્યક્ષ થાય છે. ખેડુતને જોઇને જ આપણા દેશનું નિરાધારપણું ને નિરાશા આપણી સમક્ષ ખડાં થાય છે. ખેડુત પોતાનું દુઃખ કહી શકતો નથી, પોતાની દિલગીરી પુરી સમજતો પણ નથી, બહારની દુનીઆને તે નિર્જીવ અને નિર્માલ્ય જેવો લાગે છે, ઉચ્ચ જીવન અને ઉન્નતિ શું છે તેની તેને સમજ નથી,—ખરેખર પોતાનાં દુઃખ બહાર લાવવાની શક્તિની તેને બહુ જ જરૂર છે. એ શક્તિ જ્યારે એનામાં આવશે ત્યારે પુર્વે કદી નહિ સંભળાયલો એવો ધ્વની બહાર પડશે. ખેડુતનાં દુઃખ અને સંકટનો પોકાર જ્યારે બહાર સંભળાશે ત્યારે આપણી ખાત્રી થશે કે અનાથ બાળકોના વિલાપ અને વિધવાઓનાં દુઃખો તો આની સરખામણીમાં કાંઇ વિસાતમાંજ નથી. પોતાનાં દુઃખો ખેડુત બોલતો થશે ત્યારે કવીઓ તથા પ્રાસ મેળવી પોતાને કવીઓમાં ખપાવવા પ્રયત્ન કરનારાઓને શરમાવવું પડશે. હિંદુસ્તાનનું પુરૂં મહાભારત તો હજુ લખાવવાનું છે.

શહેરમાં વસતા કારીગરો અને મીલોમાં કામ કરનારા મજુરો પણ અત્યંત ગરીબ અને લાચાર છે. તેમનામાં સંપ, એકત્ર થઇ કામ કરવાની શક્તિ તેમ સામાજિક જીવન નથી. તેઓમાં સ્વમાન પણ બિલકુલ જોવામાં આવતું નથી.

આ વર્ગોનાં દુઃખો બહાર લાવી તેમનો ઉધ્ધાર કરવાનું કામ કેળવાયલા વર્ગના કોઇ વિરલાને માથે છે. મનુષ્ય સ્વભાવની એવી મહત્તા છે કે આ મજુરીઆ વર્ગોનું દુઃખ નિવારણ કરવાનો પ્રયત્ન કરનારા ઉંચા વર્ગોમાંથી જ મળી આવ્યા છે. પ્રેમ, નાત જાતના કે વર્ણના ભેદ સ્વિકારતો જ નથી. ગરીબોના દુઃખોનાં સ્વપ્ન જોનાર તથા તેમના પ્રત્યે લાગણી ધરાવનાર ઘણા જ થોડા હોય છે. આવું દુઃખ જાણનાર તથા તે દુઃખો દુર કરવાનો પ્રયત્ન કરનાર વીર પુરૂષોને તેમના વર્ગો તરફથી બહુ જુલમ સહન કરવો પડે છે. પરંતુ જેઓની સેવા કરવા તેઓ તત્પર થાય છે તે દીન વર્ગ તો તેમની ભક્તિ તથા પુજા કરે છે. આ વીર પુરૂષો સમજે છે કે શાળા તથા પાઠશાળામાંથી તેમને ઉત્તમ પ્રકારનું શીક્ષણ મળેલું હોય છે તે પાઠશાળાઓનો ખર્ચ બિચારો ખેડુત વર્ગ આપે છે પણ તે પાઠશાળાનો લાભ તેઓને બિલકુલ મળતો નથી. આથી કરીને જ ખેડુત તથા મજુર વર્ગની સેવા કરી તેમના દેવામાંથી તેઓ મૂક્ત થવા પ્રયત્ન કરે છે. આળસુ અને સ્વાર્થી શ્રીમંતોની કૃત્રિમ દુનીઆમાંથી નીકળી પડી તેઓ ખેડુત અને મજુર વર્ગોની સોબતમાંજ પોતાનું જીવન ગાળે છે. આવા આવા વીર પુરૂષો અને વીરાંગનાઓજ ગરીબ અને નિરાધાર ખેડુતો અને મજુરોના ઉદ્ધારક છે.

ગરીબ લોકોની જેમને સેવા કરવી હોય તેમણે પોતે પણ ગરીબ રહેવું જોઇએ, ખેડુતની જ્હારે થાવું હોય તો ખેડુતની સોબતમાં જઇને વસો. તે જેવો જાડો ખોરાક ખાય છે તેવો જાડો જ ખોરાક ખાઓ અને તેમના જેવી જાડી બોલી બોલો. જેન્ટલમેન જેવા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n33/mode/1up

realpatidar.com

બની તેમની કને જશો નહીં પણ કામ કરનારા બનીનેજ તેમની પાસે જાઓ. તેમની મહેનતનું ખાઈ તાજા થઈ કોંગ્રેસ અને કોન્ફરન્સના માંચડા પર ઉભા રહી તેઓ ના સમજે એવી ભાષામાં તેમને ઉપદેશ આપશો નહી, તમારાં રેશમી કપડાં તથા કોલરટાઇ ફેંકી દઇ શહેરોના કારીગરો અને ગામડાના ખેડુતોમાં જાઓ અને તેમને એકત્ર બનાવી તેમની સેવા કરો અને તેમના બળનું તેમને ભાન કરાવો. ઠાકોર ઠકરાઓ અને તેમના સ્વાર્થી કારભારીઓ, સ્વાર્થી વકીલો અને શાહુકારો ખેડુતોને કદી મદદ કરવાના નથી અને કરી શકવાના પણ નથી.

કેળવણી પામેલા કોઈ કોઈ વીર પુરૂષો જેમણે પ્રેમમય અને આત્મભોગની જીંદગી ગાળવી હોય તેમણે પૈસે ટકે સુખી લોકોની આર્થિક કે રાજદ્વારી ઉન્નતિ કરવાની હીલચાલો કરી પોતાની મહાન શક્તિઓનો વ્યય કરવો નહીં. આ લોકો તો પોતાનો ઉદ્ધાર પોતાની મેળે જ કરી શકવા સમર્થ છે. ગરીબ ખેડુતો અને મજુરોને તમારા સંપૂર્ણ પ્રેમ તથા આત્મભોગની જરૂર છે. માત્ર વાતો કરનારા, આળસુ, પારકું ખાનારા, હીચકારા મધ્યમ વર્ગના સુખી લોકોનો તમે ત્યાગ કરો કારણ કે આ તરફ નજર કરો ! ગરીબ બિચારો ખેડુત આસપાસ ઉભો ઉભો નિરાશાથી પુછે છે “ મારો ઉદ્ધાર કયારે થશે ?”

P.

અમારે કેવા ખેડુતો જોઈએ ?

“ ખેતરમાં હળ ફેરવ્યું અને દાણા વાવવાથીજ ખેડુતનો જન્મારો સફળ નથી થઇ જતો. ભાભારામની બહાદુરીના દિવસો વહી ગયા છે. જમીન પાસેથી મળે એટલો બધો રસ મેળવવાનો છે. વરસાદ ન પડે અથવા બહુ પડે, જીવાત પડે, હીમ પડે વગેરે આફતોથી પોતાના પાકનું રક્ષણ કરવાનું છે, પોતાના દેશના લોકોને અનાજ પુરૂં પાડવા ઉપરાંત દેશના હુન્નર ઉદ્યોગ માટે જોઇતો ‘ કાચો માલ ’ સારામાં સારો પકવવાનો છે, દેશના દેશજન તરીકે દેશના રાષ્ટ્રીય અને રાજદ્વારી જીવનમાં પોતાનું યોગ્ય સ્થાન જાળવી દેશ અને લોકના હિતના પ્રશ્નોની ઉકેલમાં મદદ કરવાની છે. પોતાનો સંસાર ઉન્નત કરી દેશની સંસ્કારિતા ઝીલવાની છે. બધા કુટુમ્બીઓને પોષવા ખેતી અસમર્થ હોય તો દેશમાં ધીકતા અનેક ધંધા રોજગાર અને અમલદારી માટે અથવા પરદેશ જઇ અણખેડાયલી જમીન મેળવી ખેડવાનું સાહસ વ્હોરે એવા લાયક બનાવવાના છે. અમારે તો અમારા ખેડુતો વિદ્યાસંપન્ન જોઈએ છીએ. પુરાણા કાળનાં હળ રગસીઆપણાથી જમીનમાં ઘસડતા અને બળદનાં પૂછડાં આમળતા ખેડુતને વીજળીથી અને વરાળથી અને સૂર્યતાપથી વીંધાના વીધા જમીન ખેડતાં અને પૃથ્વીના ઉદરમાં સમાયલી સમૃદ્ધિમાત્ર મનુષ્યના ઉપયોગ માટે બહાર આણતા જોવા અમે તો ઉત્કંઠિત છીએ. અમારા ખેડુતો પટાવાળા કે સિપાઈથી ડરે એવા નહીં પણ લોકલબોર્ડ, મ્યુનિસિપાલિટિ અને ધારાસભામાં વિરાજી પોતાનો દેશધર્મ બજાવે એવા અમારે જોઇએ છીએ. પૃથ્વીનો પટ વિશાળ છે. સાહસ, બુદ્ધિ અને મહેનત માટે સર્વને અવકાશ છે. અમારા ખેડુતો એમના ગામડામાંજ ભરાઇ ન રહેતાં પૃથ્વીપટે પ્રસરે અને ગુજરાતનું દુધ દિપાવે તોજ એમના સાદા પરોપકારી જીવનની મહત્તા.

વિદ્યા અમારો શ્વાસ અને પ્રાણ છે. એ વિના અમારૂં મૃત્યુ છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n34/mode/1up

realpatidar.com

સંતોષ, વૈરાગ્ય, વૈભવશૂન્યતાના લ્હાવા ઘણા વર્ષ લીધા. હવે તો લોહીના ટીપે ટીપે અસંતોષ ઉછળવો જોઇએ, ઉચું સ્થાન લેવાની પ્રબળ આકાંક્ષાથી પળે પળ જીંદગી ઉત્તેજિત થવી જોઇએ. ઉદ્ધાર, પ્રગતિ આ વિના શક્ય નથી. મૃત્યુના મુખમાંથી આપણો મોક્ષ બીજી કોઇ રીતે નથી." સ્વ. રણજીતરામ વાવાભાઈ

થતા સુધારકોને બે બોલ.

બંધુઓ—જગતની અંદર જેમ જમાનો બદલાય છે તેમ ચાલુ જમાનાને માન આપી દરેક કોમ સુધરતી આગળ પગથીએ ચઢવા પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે આપણી જ્ઞાતિ મહા તિમીરમાં એવી તો સુસ્ત થઇને સુતી છે કે તેને ચાલુ જમાનામાં આપણાથી ઉતરતી જ્ઞાતિઓ શું કરે છે અને તે કેમ આગળ વધે છે તેનો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ કરતી નથી પરંતુ આપણી સમાજે હવે કંઇક પ્રયાસ કરી તેને જાગૃતિમાં આણવા સારૂ જ્યોતિ પ્રકટાવી છે અને તે જ્યોતિ જો કે વિજળીની નહિ પરંતુ દીવેલની ઝાંખી જ્યોતિ પ્રકટી છે જેથી કેટલાક આળસુ અને સુસ્ત બની ગાઢ નિદ્રામાં ઉંઘતા આપણા બંધુઓના હૃદયને કંઇક સતેજ કરવા પ્રયત્ન કરે છે.

પરંતુ સમાજ બિચારી શું કરે? કારણ કે—ઘણાજ દિવસની નિદ્રાથી ઘણા પ્રયત્ને કંઇક આગળ પડવાના ઇરાદાથી ટટાર થએલા કુમળા સુધારકોને પાછા હઠાવનાર અને લોકોમાં મહાન સુધારક ગણાતા આપણા બંધુઓ તપશ્ચર્યાથી ભ્રષ્ટ થતા જાય છે જેથી નવા થતા સુધારકોનાં મન ડગુમગુ થાય છે. પરંતુ બંધુઓ યાદ રાખજો કે સુધારાની મહાન કઠીન તપશ્ચર્યામાં ફત્તેહ મેળવવી એ ન્હાનાં છોકરાંની રમત નથી કારણ કે એ તપશ્ચર્યા એવી છે કે મોટા મોટા મુની મહાત્માઓનાં પણ મન ડગુમગુ બનાવી નાંખે છે. પરંતુ પ્રથમ આપણે જેટલુ દુઃખ સહન કરીશું તેટલુંજ અને તેથી ઘણું વધારે આપણે તથા આપણાં બાળકો તથા આપણી તમામ જ્ઞાતિને સુખ થવાનું છે.

તમે યાદ રાખજો કે પ્રથમ દુઃખ અને તેની પાછળજ સુખ સમાએલું છે આપણા મનમાં એમ નથી લાવવાનું કે પ્રૉફેસર જેઠાલાલ સ્વામીનારાયણ જેવા મહાત્માઓ તેવી તપશ્ચર્યાથી ડગી ગયા તો આપણું શું ગજું. પરંતુ તમે એમ વિચારજો કે હિરણ્યકશિપુ જેવા રાક્ષસ આગળ એક પ્રલ્હાદે અડગ ટેક રાખી હતી તો તેને અંતે સુખજ ઉત્પન્ન થયું હતું તો મારા ઉછરતા બંધુઓ આવા બનાવથી આપણે કંઇ પણ પાછી પાની કરવાની નથી જ્યાં સુધી તમારા હૃદયમાં મનોબળનો જુસ્સો ઉત્પન્ન નહિ કરો ત્યાં સુધી તમો કંઇ પણ કામ આગળ વધારી શકવાના નથી. આપણે જે જ્ઞાતિની ખરી સેવા કરવાનો પ્રયત્ન આરંભેલો છે તેને માટે તમારા હૃદયને બળવાન બનાવી એકનિષ્ઠાથી તમારૂં પોતાનું કામ ચલાવશો તો અંતે તમારો જય થશે. કદાચ થોડા વખતને માટે આપણો પરાજ્ય થશે તો પણ અંતે સત્ય તરશે કારણ કે सत्यमेव जयते—

બંધુઓ આપણે હવે બોલીને કે લખીને જણાવવાની કાંઇપણ જરૂર નથી પરંતુ તેના દાખલા રૂપે આપણે આગળ મેદાનમાં આવી ઘણું કામ કરી બતાવવું તે હજાર દરજ્જે ઉત્તમ છે તો મારા વ્હાલા બંધુઓ કમર કસીને તૈયાર થાઓ અને લોકોને બતાવો કે સુધારો પડી ભાગ્યો નથી પણ ઉલટો ખરા તેજમાં છે કે જેથી આપણીજ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n35/mode/1up

realpatidar.com

જ્ઞાતિના આળસુ અને સુસ્ત બનેલા બંધુઓ સુધારાની પાછળ કોદાળી અને પાવડો લેઇ સુધારાને તોડી પાડવા ધારે છે તેમના મનને એમ થાય કે સુધારકોનો અંત આવ્યો નથી પણ ઉલટા ખરા જુસામાં છે અને તેમના આગળ આપણું કંઈપણ ચાલી શકવાનું નથી માટે આપણે પાછળથી શરમાઇને તેમની સાથે જવા કરતાં પ્રથમજ જઇએ એમ તેમના હૃદયમાં થાય ત્યારેજ આપણે ખરા અને ત્યારેજ આપણા કામમાં આપણને ફત્તેહ મળી છે એમ સમજવાનું છે. તો બંધુઓ આપણે હવે આપણા ટેકને અડગ કરી આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરોજેથી પરમાત્મા આપણને સહાય કરશે.

લી. જ્ઞાતિશુભેચ્છક,—નાથાલાલ છગનલાલ પટેલ.-સેરથા.

સુધારાના આગેવાન છતાં બીજી સ્ત્રી કરનારની જુની સ્ત્રીનો વિલાપ.

(લેખક-ચુનીલાલ વનમાળીદાસ.)

ગઝલ.

સુધારો લગ્નમાં થાશે, કુધારા મુળથી જાશે;
અમારી આર્ય બાળાઓ, હવે નહી કોઇ રંડાશે.
વીચારોમાં ફુલી ફરતી, ભુમી પર પાય નવ ધરતી;
લજાઇને હવે મરતી, જીવું કહો હું કઈ આશે.
પતિના મરણની પાસે, રંડો ના અવરની આશે;
સમાજી રીતમાં આવો, પછી કંઇ ખોટ નહીં જાશે.
અરે પણ એ બધું મારે, નકામું ટાયલું ભારે;
છતે ધણીએ રડું ત્યારે, વંહારે કોણ તે ધાસે.
ભણેલાને ભણાવું શું, ગણેલાને ગણાવું શું;
ચઢેલાને ચઢાવું શું, પડે જે કામને પાસે.
અરે લાવે નવી ઘરમાં, કહે છે શોક એ મારી;
અમારા દુઃખથી દાઝી, દયાથી ફાંસીયે ફાંસે.
અરે જે પ્રીત એકાકી, કરી બહુ જાળવી રાખી;
મરી મટતી નતી બાકી, કરી તેની છુંદી ફાકી.
નબાપાં બાળુડાં કીધાં, પવન આ કેમનો વાસે;
નજીવા નીમીત્તે રઝળાવી, ભણેલું આ ભલું ભાસે.
તમારી વિદ્વતા બાળો, પડે છે ગરીબ પર ગાળો;
છુટા છેડા નહી આલો, વ્યભીચારી રૂઢી ટાળો.
ભણેલા થઇને ભરમાવી, ગરીબની બાળકી લાવી;
જુવાની વ્યર્થ વિતાવી, બગાડયું રંકનું ભાવી.
સુધારો ચીત્તની ચાવી, હવે કંઇ નીયમમાં આવી;
દુઃખીપર કાંઇ દયા લાવી, શરમ ના લેશ તો આવી.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n36/mode/1up

realpatidar.com

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં

અમૃતતુલ્ય ઔષધો.

પ્રખ્યાત **આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં** અમૃતતુલ્ય ઔષધોએ પોતાના ચમત્કારિકપણાથી આખી દુનિયામાં મોહોટી ફત્તેહ તેમજ નામના મેળવી છે એમ જાહેર કરતાં અમોને જરા પણ સંકોચ થતો નથી. કારણકે આજસુધીમાં તેને માટે લાખો સર્ટિફીકેટો મળ્યાં છે અને મળતાંજ રહ્યાં છે.

ઔષધ.	ગુણ.	કિંમત.
૧ સહસ્રપુટી અભ્રક ભસ્મ.	ક્ષય મટાડે–કૌવત આપે.	તો. ૧ના રૂ.૫૦–૦–૦
૨ શુદ્ધ મોતીનો ઉંચો સુરમો.	આંખનાં બધાં દર્દો મટાડે.	,, ,, ૨૪–૦–૦
૩ ઉત્તમ લોહ ભસ્મ.	લોહી સુધારે.	,, ,, ૫–૦–૦
૪ અમૃતાર્ણવ પાક.	પુષ્ટિ અને તેજ આપે.	ડબા ૧ના ૨–૦–૦
૫ **આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ.**	ધાતુને સુધારે વધારે.	ડબી ૧નો ૧–૦–૦
૬ શુદ્ધ મોતીનો કાળો સુરમો.	આંખની ઝાંખ મટાડે.	તો. ૧ના. ૧–૮–૦
૭ શુદ્ધ મોતીનો ધોળો સુરમો.	,,	,, ,, ૨–૦–૦
૮ નેત્રાનંદ મંદાર.	ફુલું પડળ મટાડે.	,, ૦ા નો ૧–૦–૦
૯ કાસાંતક.	ઉધરસ મટાડે.	ડબી ૧ નો ૧–૦–૦
૧૦ જવરાંતક.	તાવને મટાડે.	,, ,, ૧–૦–૦
૧૧ બાળમિત્ર.	બાળકોને હૃષ્ટપુષ્ટ કરેછે.	,, ,, ૧–૦–૦

આ દવાઓની વધારે વિગત તથા આવીજ ચમત્કારિક બીજી ઘણી દવાઓની વિગત જાણવાને માટે અમારૂં પ્રાઇસલિસ્ટ મંગાવીને વાંચો.

વીરમગામ એજંટ, મેસર્સ ગીરજાશંકર પુરૂષોત્તમ શર્મા ઍન્ડ કો.—બોરડી બજાર.	વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી. માલેક—આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય, જામનગર—કાઠિયાવાડ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1496/page/n37/mode/1up

શીવલાલ દયારામ

પંચાલ.

ચોખા ચાંદી સોનાના દાગીના

વેચનાર

ઠે. રતનપોળ દુકાન નં. ૫૨૯૪

અમદાવાદ.